

Majanduseministri juures kokku kutsutud
Asjatundjate Nõupidamise materjalid.

A-8689

Majanduseministri juures kokku kutsutud
Asjatundjate Nõupidamise materjalid.

I

Ülevaade majanduse seisukorrast.

Koostatud Majanduseministeeriumi, Riigi Statistika Kesk-
büroo ja Põllumajandusliku Konjunkturbüroo andmeil.



RIIGI STATISTIKA KESKBÜROO
PÕLLUMAJANDUSLIKU KONJUNKTURBÜROO

Tallinn, juunis 1933.

Majandusministeeriumi juures kokku koostatud
Asjatundjate Nõupidamise materjalid.

I

Ülevaade majanduse seisukorrast.

Riigi trükikoja trükk — Tallinn, Niine t. 11.

30857107

**TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU**

Tallinn, juunis 1933.

Sisukord.

	Lhk.
Üldjooni majanduslikest vooludest maailmamajanduses	5
Rahvamajandusliku toodangu ja rahalise läbikäigu kujunemine viimaseil aastail . .	6
Põllumajanduse seisukord	10
Tööstuse seisukord	15
Ekspordi soodustuseks kasutatud abinõud	17
Kaubandus	18
Rahvusvaheline maksubilans	19
Tööloolu	20
Töötaolu	21
Palgaliste ostujõud	23
Rahandus	23
Riigimajandus	25

Lisad:

I. Majandusliku seisukorra kujunemine püsiva ja langenud rahavääringuga riiges	28
II. Meie majanduse tasakaalustamise võimalustest senise majanduspoliitilise suuna kestmisel	33
III. Rahavääringu madalamale tasemele laskmise võimalikest mõjutustist meie majandusele	41
Asjatundjate seisukohti meie majanduslikust seisukorrast	51

Üldjooni majanduslikest vooludest maailmamajanduses.

Majanduselu kogu maailmas on sügavasti vapustatud üleelatavast majandusekriisist. Riikidevaheline umbusaldus poliitiliselt kui ka majanduslikes küsimustes on kutsunud välja voolud, mis kogu maailma on viinud sügavamisse majanduslikesse raskusesse, ja need raskused on järjest süvenenud. Vastuolud tootmise ja rahvamasside tarvitusevõimes on loonud olukorra, et vaatamata ennenähtamatule hinnalangusele kestub kaupade tagavarade kuhjumine, mille tulemuseks on tootmise halvatus laialdastel majandusaladel. Töövõimaluste kitsenemine ja töötaolu süvenemine sünnib ulatuses, mis vapustab isegi rikkaimate riikide kandejõudu. Tootmise languse ja kaubanduse vähenemise tagajärjel sissetulekud produktsioonialadel on langenud alla poole endisest kõrgesest. Selle tagajärjel on tekkinud suured puudujäägid erakui ka riigimajapidamises.

Majandusekriisi desorganiseerivale mõjule pole seni leitud mõjuvaid vastuabinõusid. Kogu püüd kõigis riigis on pühendatud autarkilisele eraldumisele teistest. Tahetakse võimalikult kõiki riigi sisetarvitusi rahuldada omamaa toodangust ning teistele müüa rohkem kui neilt osta. Kui varem püüti laiendada müüke ja oste, et suuremast läbikäigust saavutada suuremat rahvamajanduslikku tulu, siis nüüd on majandusepoliitilised abinõud rakendatud selle tulu piiramisele. Nende abinõude tarvitamist püütakse õigustada kriisiraskuste vastu võitlemisega. On kaotatud kriteeriumid tõeliste väärtuste hinnanguks. Püütakse majanduslikke väärtusi säilitada enesesse tõmbumisega, oma tegevuse piiramisega, seejuures ei võeta aga arvesse, et ka sel teel need alalhoitud, kuid tegevusetuks muutunud varandused ikkagi kaotavad oma tõelise väärtuse.

On selge, et see tee ei vii kriisiraskuste lahendusele, vaid see on rahvamajanduse kinnikülmetamine, mis paratamatult süvendab rahva tegevusvõimaluste kitsenemist, kõigi rahvakihtide kehvenemist ja üldise elujärje halvenemist. Mida enam need autarkilised sihid võetakse omaks riikide juhtivas majandusepoliitikas, seda kiiremini süveneb rahva kehvenemisprotsess.

Ükski riik pole suutnud sellest kriisikäigust hoida end kõrvale. Eestil on tulnud käia sama teed. Kuid see tee ei või saada juhtivaks sihiks. Eesti majanduses tagasiminekuks on juba nüüd suur, kuid see protsess kestab edasi ning siin tuleb võtta tarvitusele abinõud, et kõrvaldada võimalikus ulatuses need põhjused, mis halvavad majanduslike tegevusalade funktsioneerimist ja viivad elujulisemadki ettevõtted likvidatsiooni seisukorda.

Tagasiminekuks meie majanduses on kujunenud niivõrt suureks, et rahval oma elulisemate huvide eest hoolitsemine muutub järjest raskemaks.

Kogu rahva heaolu oleneb tootmisalade, peamiselt eramajanduse seisukorrast. Algväärtused rahvamajanduslikus väärtuste ringvoolus annab suures enamuses eramajandus. Riigimajanduse

eisukord, niipalju kui riigimajandus ei kuulu otseselt tootmisse, oleneb eramajanduse kandejõust.

Olukord eramajanduses tegevuse raugemise ja järjest väheneva läbikäigu juures on kujunenud selliseks, et toodetavate ainete väärtus ei kata nende tootmiseks minevaid kulutusi. Selle vahe tõttu tekivad puudujääk paljudel aladel on niivõrt suur, et seda millestki pole katta. See sunnib ettevõtteid likvidatsioonile ehk, paremal juhul, surub tootmise vormidesse (nagu põllumajanduse alal), mis rahvamajanduses tasakaalu hoidmise teevad võimatuks. Tootmisolukorras on kujunenud sügavad vastuolud ka üksikute majandusalade vahel, mis omakord takistavad tervendavate tasakaalustus-protsside mõjulepääsmist.

Rahvamajanduse rakendatud kapitalide nominaal- ja reaalkaalu väärtuses on tekkinud sügav vahe.

Kapitalide reaalkaalu väärtuse üldiselt võttes määrab investeerimisala tegu- võime — tema rahvamajanduslik aktiivsus. Põllumajanduses seltsib siia veel töömahutuse moment äraelamise seisukohalt, kuid suures enamuses on ikkagi ka siin mõõduandev kapitalimahutuse tasuvus.

Majandusekriis on aga loonud olukorra, kus kapitale loeme ikkagi endiselt nende investeeritud väärtuses, ning samas ehk ainult piiratud väiksemas ulatuses esitame neile ka kohustusi. Kuid kapitalide tegevuse aktiivsus on vähenenud tihti poolele ja alla selle endisest.

Illustratsiooniks toome põllumajandusse investeeritud kapitalide ja põllumajanduse turutoodangu vahekorra kujunemise. 1929 a. hinnati meie põllumajandusse investeeritud kapitale 1.020 milj. kroonile. Selaastal oli põllumajanduse turutoodangu väärtus 113 milj. kr., mis annab investeeritud kapitalide väärtusest 11%. Võttes investeeritud kapitalide väärtuse endises ulatuses (nominaalselt on see isegi vähe tõusnud), annaks 1932 a. turutoodangu väärtus (48 milj. kr.) kõigest 4,7%. Turutoodangu tase näitab põllumajanduse rahvamajandusliku aktiivsuse seis (mis määritleb investeeritud kapitali reaalkaalu väärtuse) ja selle järele põllumajanduse kapitale tõeliselt võiks hinnata rahvamajanduses alla poole nende endisest suuruselt. Sama vahekord, suuremas ehk väiksemas ulatuses on tekkinud ka teistel rahvamajanduslikel tootmisaladel.

Et tootmisalad võiksid normaalselt funktsioneerida, peavad need kapitalivahekorrad järkjärgult tasakaalustuma ning osa ettevõtteisse investeeritud kapitalidest tuleb kustutusele. See tasakaalustuse protsess sünnib kogu maailmas kas ettevõtete likvidatsiooni protsessis toimuva varanduste ümberhindamise teel, aktivate täiendamise teel ressursidega väljastpoolt või varanduste hinnangu aluse muutmise teel.

Rahvamajandusliku toodangu ja rahalise läbikäigu kujunemine viimastel aastail.

Riigi majandusliku seisukorra määravamaks teguriks on rahvamajandusliku toodangu suurus, täpsamalt, toodangu väärtus suhteliselt riigi elanikkude arvule. Mida suurem on rahvamajandusliku toodangu väärtus, seda suurem on rahaline läbikäik riigis, ühtlasi ka rahva kulutamisevõimalused ning seda kõrgem on rahva majanduslik ja sellest sõltuvalt ka kultuuriline elamistase.

Rahvamajandusliku toodangu väärtuse moodustavad suures osas tähtsamate tootmisalade — põllumajanduse ja tööstuse toodangud ning sissetulekud transpordist ja kaubandusest. Kahe viimase majandusala tegevuse intensiivsus oleneb enamjaos riiges peamiselt põllumajanduse ja tööstuse toodangu suuruselt, peale selle osa, millises ulatuses kaubandus ja transport on raken-

datud võõrriikide toodete vahetusse väljaspool oma riigi piire. Sel juhul kaubandus ja transport annavad sissetulekuid, ilma et nad oleks lähemalt seotud oma riigi tootmisaladega.

Kuna meil transpordi ja kaubanduse teenistus väljaspool oma riigi piire on võrdlemisi väike, siis oleneb nende alade seisukord kui ka sissetulekute ulatus peamiselt põllumajanduse ja tööstuse seisukorrast. Need kaks ala määravad meie rahvamajandusliku toodangu ulatuse.

Meie rahvamajandusliku toodangu väärtus kui ka koguse summa tõusis kuni 1928—29 aastateni. Viimasel kolmel aastal on rahvamajandusliku toodangu väärtus vähenenud ja see allaminek kestab edasi.

Viimaseil aastail on kaupade hinnad järjest langenud ning ühtlasi on kitsenenud kaupade mahutamisvõimalused, mis kõiki riike enamjaol tootmisaladel on sundinud piirama tootmist. Riikide püüded võimalikult enam kindlustada siseturgu omamaa saadusile on halvanud suuremal määral rahvusvahelist kaubandust. Kaubanduse läbikäigu vähenemine on toonud kõigile riigele suuremaid kaotusi, kui nad said paremusi siseturu kindlustamisest omamaa saadusile. Eesti on olnud sunnitud samuti oma sissevedu piirama ning ühes sellega on olnud takistatud ka väljavedu — osalt raskuste tõttu kaupade mahutusel, kuid veelgi suuremal määral nõrgema võistlusvõime tõttu maailmaturul. Selle tagajärjel tootmisalade eksporttoodang koguselt, veel enam aga väärtusesummas on järjest vähenenud. Tunduvalt on vähenenud ka siseturule läinud toodangu väärtus, kuigi koguselt tagasimineki oli väiksem eksporttoodangu vähenemisest.

Põllumajanduse ja tööstuse kogutoodangute väärtus kokku ühes metsasaaduste eksporttoodanguga on vähenenud nende kõrgemast seisust 1928 a. 178 milj. kr. võrra (47%).

	Tööstusetoodang (valmistatud kaupade koguväärtus) milj. kr.	Põllumajanduse kogutoodang milj. kr. (p.-a.)	Metsasaaduste eks- porttoodangu väärtus milj. kr.	Kokku milj. kr.
1932	96	102	2	200
1931	109	140	6	255
1930	126	194	10	330
1929	136	223	15	374
1928	136	221	21	378

Tööstuse kogutoodangu väärtus on vähenenud võrreldes 1928 aastaga 40 milj. kr. (30%) ja põllumajanduse kogutoodangu väärtus 119 milj. kr. võrra (54%). Metsasaaduste eksporttoodang vähenes 19 milj. kr. võrra. Need arvud näitavad neil tootmisaladel toodetud ainete väärtuse üldsumma liikumist. Toodangust rahvamajanduslikku rahalisse läbikäiku tulev osa aga on väiksem. Nimelt, põllumajanduse toodangust see osa, mis läheb talundite omatarvituseks, jääb rahvamajanduslikust rahalisest läbikäigust välja ning selles osas põllumajanduslik tootmine on õige vähe mõjutatud konjunktuurilisest hindade kõikumisest; mõjutus on ainult osaliselt väljastpoolt muretsetavate tootmisvahendite muretsemise kaudu.

Rahvamajanduse rahalisse läbikäiku läheb turutoodang. Tööstuse kogutoodangust tuleb arvata turutoodanguks selle kitsamas mõttes valmistatud kaupade väärtus ilma tööstusele tagasiminevate tooraineteta, millised moodustavad meie tööstuses ligemale 10% kogutoodangust. Põllumajanduse turutoodangu moodustab talundeist raha eest väljaläinud ainete väärtus.

	Põllumajanduse turutoodangu väärtus milj. kr.	Tööstuse turutoodangu väärtus (ilma tööstusele tagasilainud toorainete väärtuse ja metsasaaduste toodanguta) milj. kr.	Kokku milj. kr.
1932	48	83	131
1931	71	95	166
1930	101	110	211
1929	113	119	232
1928	106	119	225
	% (1928 = 100)		
1932	45,3	69,7	58,2
1931	67,0	79,8	73,8
1930	95,3	92,4	93,8
1929	106,6	100	105,6
1928	100	100	100

Nii on tootmisalade toodangust rahvamajanduslikku rahalisse läbikäiku mineva osa väärtus langenud 232 milj. kr-lt 1929 a. 131 milj. kr-le 1932 aastal. Käesoleval aastal on see langus kestnud edasi, nagu seda tõendavad kaudsed näitajad.

Turutoodangu väärtuse tagasimineku tootmisalade järgi on väga ebaühtlane. Põllumajanduse turutoodangu väärtus on langenud palju suuremas ulatuses kui tööstuse toodang. Kuid koguselt on vahekorra arenemine vastupidine. Põllumajanduse turutoodang 1932 a. püsis ligikaudu 1928—29 a. tasemel, olgugi vähenedes 1930—31 aastate vastu. Tööstuse toodang on aga vähenenud koguselt palju enam — 1928 aastaga võrreldes umbes 25%. Selle lahkuminekuga toodangute väärtuse summa ja koguse liikumise vahel põhjustab ebaühtlane hindade langus.

Põhjalikult on muutunud põllumajanduse ja tööstuse turutoodangu vahekord siseturul. 1929 a. tööstuse ja põllumajanduse turutoodangu vahekord siseturu kaupade üldsummast oli: tööstusekaubad 52%, põllumajandusekaubad 48%; 1932 a. oli see vahekord juba vastavalt 65% ja 35%. See näitab, et rahvamajandusliku rahalise läbikäigu algtegurid on põhjalikult muutunud nii üldsummas kui ka suhteliselt omavahel ja ühes sellega on muutunud kapitali vahekorrad kui ka nende reaalkaalu rahvamajanduses.

Kuidas on muutunud siseturumaht tööstusekaupadele, selle kohta saame ligikaudse ülevaate, kui tööstuse toodangule (koguselt, ilma siseturu tooraineteta) arvame juure valmissaaduste kaupade sisseveo ülekaalu.

	Tööstuse turutoodangu väärtus milj. kr. ¹⁾	Valmissaaduste sisseveo ülekaal milj. kr.	Kokku milj. kr.
1932	83	8,1	91,1
1931	95	7,6	102,6
1930	110	4,9	114,9
1929	119	6,7	125,7

Tööstusekaupade väärtus siseturul on langenud ligemale 35 milj. kr. võrra (27%). Põllumajandusesaaduste mahutus siseturul koguselt viimaseil aastail tõusis, kuna sissevedu viimase võimaluseni piirati. 1929 a. põllumajanduse kaupu mahutati siseturul (omamaa toodang + sissevedu) umbes 90 milj. kr. eest, 1932 a. ei ületanud see 30 milj. kr.

Kuna põllumajanduse ostujõud on nii suurel määral langenud, siis tõuseb küsimus, kuidas oli võimalik realiseerida siseturul selles ulatuses tööstusekaupu. Kaudsete andmete alusel otsustades (raamatupid. andmed ja eriuurimused) põllumajanduse turutoodangu väärtusest varem aastail

¹⁾ Ilma metsasaaduste toodanguta.

umbes pool on läinud kaupade ostuks. See andis varemial aastail 50—55 milj. kr. Kui viimasel aastal ostudeks läks umbes sama osa, siis oli see summa paremal juhul 25 milj. kr. Varemial aastail põllumajanduse arvel realiseeriti 43% tööstusekaupadest, 1932 a. vahekordade juures võis see sündida umbes 27% ulatuses.

Suur osa tööstusekaupade realiseerimisest siseturul langeb palgaliste arvele. Palgateenijate aastateenistuse üldsumma on alanenud aga palju mõdukamalt. Palgateenijate aastateenistuse üldsumma tuletuseks on suurema osa kohta enamvähem kindel andmestik, nagu riigi- ja omavalitsuseteenijate, tööstusetöölise ja ametnikkude kohta. Teiste liikide kohta on arvud tuletatud palgaliste arvu ja keskmiste palganormide alusel. Selle tuletuse kohaselt palgateenijate teenistuse üldsumma aastast oli:

	milj. kr.	% (1928 a. palga- summa = 100)
1932	81,2	75
1931	100,6	93
1930	107,9	99
1929	113,5	104
1928	108,9	100

Palgaliste aastateenistuse üldsumma on langenud 1929 a. saadik 32 milj. kr. (29%). Siin tuleb aga võtta arvesse, et tööstusekaupade suhtes palgaliste ostujõu langus oli väiksem, sest toitainete suurema odavnemise tõttu oli võimalik sissetulekuist veidi rohkem anda tööstusekaupade ostuks. Peale selle ka osa seni kasutatud reservidest (hoiused) on läinud tööstusekaupade ostuks.

Nende asjaolude tõttu kujuneski olukord, et vaatamata põllumajandusliku rahva ostujõu langusele väga suures ulatuses, tööstusekaupade realiseerimisel seni pole märgata nii suurt tagasiminekut. Olukord teravnas aga juba käesoleval aastal ja teravneb veelgi, sest palgaliste teenistusetasu langeb paratamatult veelgi, kuna kitsenev tootmine ei võimalda endises ulatuses sissetulekuid. 1929 a. palgateenijate teenistuse aastasumma oli tootmisalade turutoodangust 47%, 1932 a. ulatus see 60%-le.

Väljaspool põllumajandust ja tööstust olevate rahvakihtide sissetulekud peavad tasanduma nende tootmisalade toodangu väärtuse tasemele, ligemale vahekorris nagu see oli aastail 1925—29. Vastasel korral tootmisalade tootmisvõime langeb veelgi. Sellega kaasas peab vähenema ka palgaliste teenistus, sest sissetulekuid saadakse ikkagi tootmisaladel loodavate väärtuste arvel. See tasandumise protsess sünnib kõigil aladel, kuid järjekindlalt veidi hiljem, kui toodangu langus.

Toodangu vähenemine ülemaailmlikult võttes võiks olla kriisi lahenduse eeldusi. Ühes toodangu vähenemisega peaks nõrgenema kaupade pakkumine, mis omakord peaks aitama kindlustada kaupade hindu ning ühes sellega aitama tasakaalustada tootmisprotsessi. Seni pole tootmise tagasimineku kriisi tervendava tegurina tähelepanuväärt ulatuses pääsnud mõjule, sest rahvamasside ostujõu langus on suurem, kui kaupade pakkumise vähenemine ning seetõttu kaubatagavarade seis maailmaturul üldiselt võttes kuni viimase ajani ei näita vähenemist. Seda enam Eesti majanduses ei saa kriisi lahenduse lootusi siduda toodangu tagasiminekuuga. Rahvamajandusliku toodangu edaspidine langus süvendaks veelgi seda koondumisprotsessi kõigil aladel, mis tuli ilmsiks möödunud aastal laiemas ulatuses ning kuni viimase ajani on süvenenud.

Rahvamajandusetoodangu väärtuse suur langus on kõigepealt väga suurel määral vähendanud rahalist läbikäiku tootmisalade vahel. Tootmise vähenemine ei luba viia alla tootmiskulusid, mis oleks vajaline kaupade võistlusvõime tõstmiseks. Kaupade liiklemisel vahetalitusekulude suurem püsivus omakord süvendab produtsööri poolt saadava ja tarvitaja poolt makstava hinna vahet. Madalate hindade juures vahetalitusekulu osasuurus hinnas on paratamatult kõrge. Need tootmise ja tarvituse vahekorra häired on tööstuse kui ka põllumajanduse ettevõtted surunud olukorda, milles nad ei saa tasakaalustada oma majapidamise bilanssi.

Toodangu langenud väärtuse juures rahvamajanduslikud kapitalid ei eksisteeri enam endises, väärtuses. Kui nende kapitalide reaalkapitaalid hinnata nende tegevuse kohaselt, siis leiame väga suure [vahe nominaal- ja reaalkapitaalide vahel. Kuna aga kohustus investeeritud kapitalide vastu loetakse ligemale endises ulatuses, siis on paratamatu, et need kapitalid tulevad hinnata uuesti ümber. Ei leidu üheski riigis ressursse, millega seda vahet kapitalide nominaal- ja reaalkapitaalide vahel suudetaks katta väljastpoolt. Isegi hädavajalise väikese likviidse osa puudujääkide katteks on tulnud riigi kui ka eramajanduse ressursidest paigutada kapitalid, kuid need on ikkagi ajutised abinõud, mis ei kõrvalda põhiviga.

Abinõud olukorra lahendamiseks peavad olema sihitud rahvamajanduse rahalise läbikäigu suurendamiseks. See on saavutatav vaid toodete hindade tõstmise kaudu, mis omakord aitab tõsta investeeritud kapitalide likviidust. Uute suurte kapitalide juuremahutamise polekski otstarbekohane, kuna need varsti külmaks kinni. Olukorra lahendus võib tulla üldise saaduste hindade tõusuga. See tõus ei ole mõeldav endisele (1925 a.) tasemele, vaid see tase võib kujuneda välja odavnendud tootmise ja vähe langenud vahetalitusekulude praeguse taseme mõjutusel endisest tunduvalt madalamaks.

Kuidas need üldised voolud on kajastunud üksikute eramajandusaladel ja riigimajanduses, selgub nende alade seisukorra üksikasjalisemal analüüsil ja hinnangul.

Põllumajanduse seisukord.

Põllumajanduse seisukorra hinnangul võib lähtuda kahest seisukohast, mis võivad teataval määral anda üsna põhjalikult lahkuminevad tulemused. Nimelt oleneb sellest, kas võtame lähtekohaks põllupidaja äraelamise ja elatistaseme küsimuse, või lähtume põllumajanduse kui tähtsama rahvamajandusliku teguri, seisukohast. Põllumajandusliku rahva elujärje võrdluseks teiste kehvemate kihtidega on alust ainult niipalju, kui nad puutuvad rahva toitluse ja teataval määral ka peavarju. Sellepöolest on valdav enamus põllupidajaist tõesti paremini varustatud ja ka enam kindlustatud, kui tööliste ja ka teiste palgaliste kihid. Kuid selle hinnangu juures jäetakse täiesti kõrvale talundite kui ettevõtete sisemise tasakaalu küsimus ja nende rahvamajandusliku ülesande täitmisevõime.

Meie põllumajandus ühes oma kõrvalharudega löi varem aastail väärtusi, mis läksid rahvamajanduslikku rahalisse läbikäiku umbes samapalju, nagu teised tootmisalad kokku. Oma kogutoodangu poolt ületab ta kaugelt teisi tootmisalad, kuid kogutoodangust rahalisse läbikäiku läheb turutoodanguna ainult ligemale pool. Nii on põllumajanduse osatähtsus rahva mahutuse ja äraelamise seisukohast palju suurem teistest tootmisaladest (60%), kuid mõjutust väärtuste läbikäigule rahvamajanduses tuleb hinnata põllumajanduse turutoodangu suuruse järgi.

Kui hinnata põllumajanduse seisukorda esimeselt seisukohalt, s. o. põllu-
mehe äraelamise seisukohalt, siis enamuse talundeid, arvatud välja kohustus-
tega liigselt koormatud majapidamised, on oma majapidamise ümberkorras-
tuse teel saavutanud teatava tasakaalu, ilma et neil oleks tulnud väga palju
alandada oma elatisstandardi. On tulnud loobuda küll paljudest ostudest,
on laiemalt püütud ostukaupu asendada oma toodetega, on enam tarvitatud
ära varem muretsetud reserve, ilma et neid vajalises ulatuses oleks saadud
täiendada. Kuid selle tagajärjel põllumajanduse osatähtsus meie rahvamajandus-
likus läbikäigus on vähenenud väga suures ulatuses. Rahaliste sissetulekute
vähenemise tagajärjel järjest suurenev osa põllumajanduslikust tootmisest
lülitub välja rahvamajanduse rahalisest läbikäigust. Kui olukorra üldjooneli-
seks iseloomustuseks võrdleme tööstuse turutoodangu väärtuse ja palgaliste
aastateenistuse summat kokkuvõetult ühelt poolt ja põllumajanduse rahalist
tulu (turutoodangu väärtus ühes rahalise kõrvalteenistusega) teiselt (sisuliselt
nad pole täiesti võrreldavad, siin võtame neid ainult kui osalisi rahvamajanduse
rahalise läbikäigu näitajaid), siis põllumajanduse rahalise tulu summa
tegi esimesist 1929 a. umbes 55—60%, 1932 a. aga kõigest 30—33%.

Põllumajanduse rahvamajanduslikust ja majapidamiste sisemise tasa-
kaalu seisukohalt aga peab tunnistama, et põllumajanduse seisukord viimaseil
aastail on palju raskem.

Põllumajanduse raskuste põhjuseks on äärmiselt suur põllumajanduse-
saaduste hindade langus, mille ebasoodsat mõju veelgi süvendab suur lahku-
minek ostu- ja müügiainete hindade vahel.

Põllumajanduse selles tootmise osas, mis läheb põllupidaja ja tema
perekonna tarvete rahulduseks, ei ole hinnatasemel määravat tähtsust. Kuid
turule mineva toodanguosa hind ühelt ja ostuainete hinnatase teiselt poolt
määrab kogu talundite rahaliste sissetulekute taseme kui ka tootmise tasuvuse.

Põllumajandusesaaduste müügiained on hinnalt langenud nende kõrge-
seisust (1925—29 a. keskm.) 65%. Viimase kahe aasta jooksul põllumajanduse
müügiainete hinnad langesid 45%. On selge, et selles ulatuses oli või-
mata tõmmata kokku tootmiskulusid, eriti veel kui ostuainete hinnad alanesid
palju väiksemal määral. Nende odavnemine oli 30% müügiainete 65%-lise
odavnemise juures.

Talundite müügi- ja ostuainete hindade liikumine (indeksid)
(1925—29 = 100).

	Müügiained	Ostuained
1933 I veerand	35	70
1932/33 p. a.	40	70
1931/32 „	53	77
1930/31 „	73	85
1929/30 „	95	96
1928/29 „	103	101

Talundite müügi- ja ostuainete niisuguse vahekorra juures põllumajanduse
ostujõud, eeldades turutoodangu endisel tasemel püsimist, langes
hindade arvel 1930/31 p.-a. 15%, 1931/32 p.-a. 31%, 1932/33 p.-a. 44%,
1933 p.-a. I veerandil 50%.

Äärmiselt madalate hindade tõttu põllumajanduse kogutoodangu väärtus
1932/33 a. kujunes 102 milj. kr.-le 223 milj. kr. vastu 1929/30 a. Eelmise
aastaga võrreldes põllumajanduse kogutoodangu väärtus langes 38 milj. kr.
võrra (27%). Põllumajanduse kogutoodang koguselt langes möödunud
aastal vähe — umbes 7%, turutoodang 10% ümber.

Põllumajanduse kogu- ja turutoodangu väärtus (milj. kr).

	Kogutoodang	Turutoodang	Turutoodangu % kogutoodangust
1932	102	48	47,1
1931	140	71	50,7
1930	194	101	52,1
1929	223	113	50,7
1928	221	106	48,0

Põllumajanduse turutoodangu osa kogutoodangust näitab tagasimineku ning seda peamiselt eksportsaaduste vähenemise arvel. Siseturule läks saadusi ligikaudu endisest vähe rohkem ning siseturule läinud saaduste hinnatase liikus enamvähem rööbiti eksportainete hindadega, arvatudvälja teravilja hinnad.

Põllumajandusesaaduste väljaveo väärtus langes peamiselt hindade languse tagajärjel, väiksemal määral ekspordi kogusliku tagasimineku arvel.

Põllumajandusekaupade väljavedu langes 1932 a. 23,2 milj. kr.-le. Kõrgem väljaveo seis oli 1928 a. — 58,6 milj. kr. Sissevedu on langenud kõrgemast seisust 1928 a. 38,5 milj. kr. 3,4 milj. kr.-le 1932 a.

Põllumajandusekaupade sisse- ja väljavedu (milj. kr.).

	Sissevedu	Väljavedu
1932	3,4	23,2
1931	7,7	36,7
1930	21,4	43,4
1929	36,2	55,4
1928	38,5	58,6

Palju teravamalt kui eelmisel aastal tuleb ilmsiks turutoodangu langus käesoleval aastal. Käesoleva aasta 4 kuu kohta põllumajandusesaaduste ekspordi tagasimineku on koguselt 36%, võrreldes eelmise aasta samade kuudega, kuna aasta varem oli neil kuul langus kõigest 6%.

Selline suur põllumajandusesaaduste ekspordi tagasimineku ei anna end seletada mahutamise raskustega välisturgudel. Või alal meie ei täitnud lubatud sisseveokontingenti. Saksa ning Inglise turule oleksime võinud võid saata enam. Peekoni kontingent Inglise jäi täitmata tänavu kõigil neljal kuul. Linaturul valitses kogu aeg enam-vähem kindel tendents ning tagasimineku väljaveos polnud põhjustatud mahutamise raskusist.

Põllumajandusesaaduste ekspordi tagasimineku tähtsamaks põhjuseks on tootmise tagasimineku liiga madalate, ebatasuvate hindade tõttu. Kui võist saadi 75 senti ja sellest veel kolmandik läks piima ümbertöötamiskulude katteks, siis tootjale jääv osa oli niivõrt väike, et osutus paljudel küsitavaks, kas piimahind tasus piima tootmiseks ja veoks minevaid otsekoheseid rahalisi kulutusi, omasaaduste hinnast rääkimata. Liiga madal võihind vähendas meie piimamüüki ja karja eest hoolitsemise võimalusi. Kujunenud olukord põllumajanduses sunnib tootmist piirama, eeskätt turutoodangu osas.

Toodangu tagasimineku tänavu on osalt ka põhjustatud halbadest loomade söötmisoludest.

Loomade söötmisoludes valitses kevadkuudel ebasoodus olukord, sest vähese, kohati väga napi kõrssööda juures on jõusööda kasutus langenud alla hädavajalise määra. Loomade söötmisolukorra halvenemist on põhjustanud ka möödunud aasta nõrk loomasööda saak. Müügisaaduste hinnatase ei luba aga muretseda juure ostujõusöote. Nii on põllumajanduse ekspordi languse peamiseks põhjuseks saaduste hinna ja tootmiskulude ebasoodus vahekord.

Või väljaveo tagasiminekul on majanduslikult rasked tagajärjed, kuna või oli seni meie tähtsamaks valuuta-allikaks. 1929 a. saadi või väljaveost 35,5 milj., käesoleval aastal senise tagasimineku järele otsustades ei ületa see 10 milj. kr. Olgu tähendatud, et tagasimineku ulatuselt sammume käesoleval aastal esirinnas. Teised väljaveo riigid on suutnud hoida võiekspordi kõrgemal. Nii on või väljavedu vähenenud käesoleva aasta esimesil kuul (võrreldes eelmise aasta samade kuudega) — Taanis 6% (4 kuud), Rootsis 11% (kolm kuud), Lätis 3,4% (kolm kuud), Eestis 42% (neli kuud).

Karja seisukord on tänavu palju halvem, kui varem aastail. Arvuliselt karja muutused olid viimasel aastal väikesed, kuid nõrgem söötmine on viinud toodangu alla ja lühema aja jooksul on raske uuesti saavutada karjatoodangu endist taset.

Piima kogutoodangu vähenemist hinnatakse tänavu 15—16%-le. Piimatoojate arv piimatalutis on vähenenud 21%. See näitab, et üks viiendik endisist ekspordiks tootvaist taludest on juba sellest loobunud.

Rahaliste sissetulekute vähenemine sunnib talusid järjest enam piirama väljaminekuid ning seda suurel määral tootmiskulude arvel, mis omakord toodangule mõjub vähendavalt, nagu seda võib näha ka raamatupidamise andmeist, mille järgi talukäitise väljaminekud juba 1931/32 a. vähenesid 40% võrra. Viimasel 1932/33 a. talundite tootmiskuludeks kasutadaolnud summad vähenesid veelgi tunduvalt.

Talundite rahaliste väljaminekute liikumine %-des.
(1928/29 = 100)

	Talukäitis	Toitus	Eratarvitus	Kokku
1931/32	60,2	48,6	68,2	60,9
1930/31	72,9	68,0	82,4	74,4
1929/30	91,8	89,3	89,7	91,2
1928/29	100	100	100	100
1927/28	98,8	84,2	95,3	97,0

Põllutöölise palgatase väljamakstavas osas alanes 1932 a. kevadel ligemale 40%, misjuures muidugi tasu ülalpidamise kujul on jäänud ligikaudu endiseks. Käesoleval aastal on palgad alanenud veel.

Palgatase allaviimine aitab küll parandada põllupidamises büdžeti tasakaalu, kuid rahvamajanduse seisukohalt on see ikkagi ostujõu vähenemine ja siseturu kitsenemine. Peale palganormide vähendamise on vähendatud palgatöö nõudlust — palgaliste arvu, seetõttu põllutöölise üldine aastapalga summa on palju enam langenud, kui seda näitab palganormide langus. Eriti on vähenenud rahapalk, kuna järjest enam minnakse üle naturaalpalgale. Kõik see viib töömahu ja ühes sellega siseturu kitsenemisele — ostukaupade tarvitus vähenemisele.

Maksud kokku 6 aasta keskmiselt andsid talundite rahalisest käitiseväljaminekuist raamatupidamise andmeil ainult 3,35%. Samuti võla intresside tasumiseks minev summa suhteliselt talude rahalisele läbikäigule polnud suur varemaste aastate sissetulekutaseme juures — keskmiselt võttes 6,7% käitiseväljaminekuist. Kuid sissetuleku langedes nende kohustuste suurus suhteliselt tõusis. Viimasel ajal on püütud neid alandada maksude vähendamise ja laenuprotsendi alandamise teel. Kuid üldsummaliselt see on siiski üsna väike soodusus võrreldes sellega, mis põllumajandus on kaotanud oma sissetulekuist ja ostujõust hindade languse tõttu.

Ülevaate põllumajanduse maksukohustuste täitmisevõime langusest annavad teatava määrani Maapanga laenusajate tähtjaliste maksude võlgade summa ja võlgnikkude arvu suurenemine.

15-ks maiks käesoleval aastal tõusid Maapanga tähtajaliste maksude võlad 2.847 tuh. kr.-le. Sellest oli maaparanduselaenu arvel 1.143 võlgnikku 168 tuh. kr. suuruses, liidetud laenu võlgnikke 16.147 — 1.371 tuh. kr. suuruses. Peapangale on tasumata 4.416 tähtaja maksu 2.186 võlgnikult 390 tuh. kr. Sellest summast oli maksutähtjaks:

- 1. juuli 1930 — 7.683 kr.
- 1. juuli 1931 — 49.300 „
- 1. jaan. 1932 — 117.993 „
- 1. juuli 1932 — 188.863 „

Praegune olukord põllumajanduses sunnib talupidajaid oma majapidamise korrastamisel järjest enam minema üle naturaalmajapidamise vormidele. See protsess on arenemas üsna laias ulatuses, olles talundite seisukohalt ainsaks pääseteeks majapidamise tasakaalus hoidmiseks. Püütakse saada läbi väiksemate rahaliste kulutustega kõigil aladel. Ostujõu langus väheneva turutoodangu juures sunnib koduse valmistuse teel enam rahuldama tarvitusnõudeid ning võimalikult loobuma tööstuseainete oostust. Talupidamise seisukohalt annab see teatavaid võimalusi oma majapidamise rahalist bilanssi tasakaalustada, kuid selle protsessi laienemisel lülitakse välja rahvamajanduse ringkäigust järjest suurenev osa põllumajanduslikust tootmisalast. Iga ärajäänud ost talus vähendab töövõimalusi teistel aladel. Siin näeme, et põllumajanduses toimuv passiviseerimise protsess ja ostujõu langus ei too raskusi mitte ainult põllumajandusele, vaid selle all kannatavad ka teised rahvamajandusalad.

Sarnane olukord valitseb enamjao väljaveoriikide põllumajanduses. Sisseveomaad on suutnud siseturu arvel hoida põllumajandusesaaduste hindu kõrgemal ning neis on põllumajanduse seisukord vähe parem.

Väljaveomaade püüded toetada põllumajandust otseste juuremaksude kujul ekspordile ei ole saavutanud tähelepanuväärt tagajärgi, peale mõne erandi. Maailmaturu kui terviku sisukohalt võttes juuremaksude süsteem on surunud hinnad maailmaturul alla ja sisuliselt juuremaks on läinud preemiaks sisseveomaadele. Kui juuremaks ekspordile selles ulatuses poleks tehtud, tootmisolukorra suhtes nõrgemad maad oleks sunnitud olnud ekspordi piirama enam kui seni, ning see oleks mõjunud hindadele kindlustavalt. Praegune olukord ekspordi premeerimisel ei saa kesta selles ulatuses, sest ekspordimaad nõrgendavad ennast sellega rohkem, kui see oleks sündinud ekspordi vähendamise juures. Ka meil pole juuremaksude süsteem toonud olukorda paranemist — vähemalt seni pole ta loonud tootmises elustavat efekti.

Kuid kujunenud majanduslikud vahekorrad nõuavad põllumajanduse ostujõu tõstmist ja see on mõeldav ainult müügiainete hinnataseme parandamisega. Seega on tegemist kahe vastuolus probleemiga. Väljaveomaadel, kel põllumajandusesaaduste ekspord suhteliselt suur, ei ole võimalusi siseturu arvel ekspordisaaduste hindu tõsta, kuid kui hinnad jäävad endiselt madalaks, passiviseerub tootmine ning ekspord läheb tagasi ja ühes sellega on paratamatu ka suur tagasimineku kogu rahvamajanduses.

Praeguses olukorras majandusepoliitiliste abinõudega, mis rajanevad põllumajanduse toetusele teiste rahvamajanduse ressurside arvel, sügavamalt parandavat murrangut põllumajanduses luua ei saa. Need abinõud on õigus-
tatud ülemineku ajal, kuid nende kestvama kasutamisel ei suuda teised majandusalad anda vajalisi ressursse. Põllumajanduses eneses aga need abinõud laienevat passiviseerimisprotsessi ei kõrvalda.

Tööstuse seisukord.

Meie tööstusest oli varem ail aastail (1928—29) rakendatud siseturu varustamiseks ligikaudu kaks kolmandikku ja ekspordiks üks kolmandik. Viimaseil aastail on see vahekordi tunduvalt muutunud. Siseturu varustuseks töötava tööstuse osasuurus on tõusnud, eksporditööstuse osasuurus langenud. Täpsamalt neid vahekordi möödunud aasta kohta on veel raske määritleda, kuna tööstuse nettotoodangu kohta puuduvad veel täielikumad andmed. Kaudselt võib selle vahekorra muutust määrata tööliste arvu järgi.

Eksporditööstuse võrdkaal oli %

	töötajate arvu järgi	nettotoodangu väärtuse järgi
1932.	22	15—18
1931.	29	22,5
1928.	38	36,5

Neil kaudseil andmeil siseturu varustuseks töötava tööstuse osasuurus on tõusnud ligemale neljale viiendikule kogutoodangust. Sisseveo piiramine kõrgendatud tollide ja muude kitsenduste abil asetas siseturu varustuseks töötava tööstuse vähe paremasse seisukorda, kuna väliskaupade võistlus nõrgenes. Turumahtu sisseveo kitsendused omamaa tööstuse toodangule kuigi palju ei tõstnud, sest ostujõu langus ei lubanud kaupu siseturule mahutada endises ulatuses. Viimasel ajal on siseturul ka omamaa kaupade mahutuse võimalused järjest kitsenemas.

Seetõttu kogu tööstus, eriti aga eksporditööstus kannatab kaupade mahutuse kitsenemise all. Kuid veel enam rõhub tööstust tootmise ebatusvus väljakujunenud hindade ja tootmiskulude vahekorra juures, mis eriti tähelepandav suuremais ettevõtteis. Tootmiskulusid alandada on raske, kuna toodangu vähenedes tootmiskulud suhteliselt valmistatud kaupade väärtusele kipuvad tõusma. Valmiskaupade hinnalangus võib sündida piiratud määral vaid toorainete hindade odavnemise arvel. Seetõttu ongi siseturu kaupade hinnad langenud üldiselt üsna vähe. On väiksemaid tööstusealasid, millede seisukord nõrga väliskonkurentsi tõttu rahuldav, kuid üldiselt võttes nende osatähtsus on väike.

Tööstusetoodangu suurem tagasimineku on sünninud kahe eelmise ja käesoleva aasta jooksul.

Tööstuse kogutoodangu väärtus milj. kr. (ilma saeveskite toodanguta)

ja ilma tööstuse tagasi läinud toorainete väärtuseta

	Suurtööstus	Kesktoöstus	Kokku
1932	79,0 ¹⁾	12,3 ¹⁾	91,3 ¹⁾
1931	91,2	12,4	103,6
1930	108,1	13,1	121,2
1929	114,5	15,9	130,4
1928	115,1	15,4	130,5

Tööstusetoodangu tagasimineku väärtuselt on väiksem kui põllumajanduses, kuid koguselt on vähenemine suurem. Tööstusesaaduste hindade väiksem langus on mõjutanud tööstuse kogutoodangu väärtusesumma tagasimineku vähem kui põllumajanduses.

Tööstuses toodetud kaupade väärtus (ilma tööstusse tagasiläinud toorainete väärtuseta) langes 1932 a. 91 milj. kr.-le 130 milj. kr. vastu 1929 a. Suurtööstuses valmistatud kaupade väärtus langes 1931 a. 19% võrreldes 1929 aastaga. 1932 a. langust eelmisest aastast tuleb hinnata umbes 12%-le. Tööstuse aktiivsuse langusest iseloomustava pildi annab tehtud töötundide arv.

¹⁾ Eelkokkuvõte.

Tehtud töötundide arv (milj.)

	Suurtööstuses	Kesktööstuses	Kokku
1932	46,1	7,3	53,4
1931	53,3	7,2	60,5
1930	60,4	7,6	68,0
1929	62,7	9,1	71,8
% (1930 = 100)			
1932	76,3	97,1	78,6
1931	88,2	95,6	89,1
1930	100	100	100
1929	103,8	120,6	105,7

Viimase kahe aasta jooksul tööstuses tehtud töötundide arv on langenud 21%. Kõrgemast seisust 1928 a. oli vähenemine 1932 a. 27%. Eksporttööstuse (siia on arvatud puu-, paberi- ja tekstiiltööstus) tegevuse aktiivsus töötundide järele langes viimasel kahel aastal 31%, muud tööstuseharud 16%.

Eksporti alal töötavate ettevõtete aktiivsus tegelikult on langenud ekspordi osas suuremal määral, kui see toodud vahekordadest nähtav, sest nende toodangust siseturule minev osa on suhteliselt suurenenud, ja seda kõige enam tekstiiltööstuse alal.

Puuvillaketramis- ja kudumistööstuse toodangu välis- ja siseturule mahutuse vahekorrad võrreldes 1929 aastaga möödunud 1932 a. olid järgm.:

	Siseturule milj. kr.	Välisurule milj. kr.	Siseturule %	Välisurule %
1929	7,1	14,7	33	67
1932	8,5	2,0	81	19

Selgub, et need täöstuseharud suutsid 1932 a. mahutada enam kaupu siseturule 1,4 milj. kr. väärtuses kui 1929 a. Puuvillaketramis- ja kudumistööstus on muutunud siseturuga varustavaks tööstuseks ning selle tööstuseharu saaduste väljaveo väärtus ei kata enam imporditava toorpuuvilla väärtust. 1932 a. veeti toorpuuvilla sisse 2,5 milj. kr. eest, ekspordi väärtus oli aga vaid 2,0 milj. kr. Teised eksportalad laiendasid oma kaupade mahutust siseturul väiksemas ulatuses.

Eksporttööstuse aktiivsuse langus peegeldub valmissaaduste väljaveo tagasiminekus. Valmissaadusi veeti välja 1930 a. 33,8 milj. kr., 1931 a. 16,8 milj. kr., 1932 a. 9,4 milj. kr. väärtuses. Koguselt läks valmiskaupu välja vähem kui 1930 a.: 1931 a. 38%, 1932 a. 56%. Viimasel aastal oli valmissaaduste väljaveo vähenemine eelmisega võrreldes 29%.

Tööstusesaaduste ekspordi vähenemine kestis edasi käesoleva aasta esimesel 4 kuul. Üldine vähenemine võrreldes eelmise aasta sama ajaga oli 22%, millest hindade languse arvele tuleb panna umbes 17% ning 5% koguse vähenemise arvele. Eriti vähenes vineeri ja linase ning puuvillase riide väljavedu.

Siseturu tööstuse olukord raskeneb järjest siseturu ostujõu languse tõttu. Kuigi veel 1932 a. võis mõnelgi alal märgata siseturu laienemist sisseveo kitsenduste arvel (tekstiiltööstuse saadused), siis tänava neid võimalusi ei ole ning ostujõu langus otsekohe kajastub omamaa tööstusekaupade mahutamise võimaluste kitsenemises. Peab tähendama, et siseturu varustuse alal töötav tööstus üldiselt oli senini teistest tootmisaladest paremas seisukorras. Sisseveo piiramise arvel kaupade mahutusevõimalused koguselt mõnedel aladel vähe laienesid. Rahva ostujõud üldiselt näitas küll tunduvalt tagasiminekut, kuid seejuures ostujõust tarvituskaupade peale minev osa suhteliselt suurenes toitainete odavnemise arvel. Peale selle kasutati ostudeks tunduvalt suurel määral reserve. Edaspidi need paremused kaovad järjest enam.

Tööstusettevõtete läbikäigu vähenemine takistab tööstusil kaubahindade alandamist ning see omakord langeva ostujõu juures pidurdab kaupade mahutust. Tootmise langus on ettevõtete aktiivaid väga tunduvalt nõrgestanud ning nende kohustuste täitmise võime väheneb.

Avalikult aruandvate tööstusettevõtete, millede põhikapitali summa ulatub 65 milj. kr.-le, puhaskasu ülekaal kahjustest oli 1929 a. 1.223 tuh. kr., 1930 a. 565 tuh. kr., 1931 a. 128 tuh. kr., 1932 a. kohta osaline kokkuvõte näitab kahjude ülekaalu.

Ekspordi tagasiminekut põhjustavad tunduvalt kitsendused välisurgudel, kuid ei saa salata, et meie tööstuse võistlusvõime madalavaluutaga maadega on nõrgestatud. Paljud riigid, kel võistlusvõime samul põhjusil nõrgestatud, on püüdnud toetada oma tööstust riigi ressursside arvel. Sel alal võib märkida Saksa ja A.-Ühendriikide katseid. Kaudselt olid need katsed katta pankade kaudu tööstusettevõtete puudujääke ja tõsta nõrgestatud aktiivaid, kuid need toetused polnud siiski küllaldased, et olukorda tuua pikemaajalist parandust. Ühendriigid jõudsid välja hindade tõstmise aktsioonile rahavääringu lange tamise teel; Saksas on tööstuse seisukord uuesti kujunenud raskeks ja bilanssides esinevad väga suured puudujäägid.

On arusaadav, et ka meil, praeguse olukorra edasi kestes, tööstusealadel tegevuse koondumine läheb edasi ning paljud ettevõtted ei suuda tasakaalustada omi bilansse.

Ekspordi soodustuseks kasutatud abinõud.

Ekspordi soodustamist kogu siseturul toodetud ekspordikaupadele alati käesoleval aastal. Varem sai soodustuse osaliseks ainult peekoni eksport. Peekonile teostus juuremaks ulatuses — 1931 a. — 350,7 tuh. kr., 1932 a. — 577,7 tuh. kr. Käesoleval aastal kuni 1 maini on makstud juure 251,5 tuh. kr.

Võile on kuni 1 maini makstud juure 245,9 tuh. kr., linale — 33,9 tuh. kr. Tööstusesaadusile on juuremaks teostunud 110,2 tuh. kr. ja metsasaadusile 10,2 tuh. kr. ulatuses.

Käesoleva aasta nelja kuu väliskaubanduse tulemused ei näita tähele pandavat soodustuste mõju. Põllumajandusesaaduste ekspordi tagasimineku näitab, et tootmises on raskusi, mida ei saa lahendada juuremaksu soodustusega praeguses ulatuses. Käesoleva aasta nelja kuu jooksul on makstud juure ekspordile üldsummas 652,3 tuh. kr., mis teeb ekspordi väärtusest 8%. Juuremaksu mõju vähendas asjaolu, et ekspordainete hinnad neil kuul veel langesid, mille tõttu juuremaks üldiselt võttes ei katnudki hinnalangust.

Ekspordi soodustus juuremaksude kaudu sünnib ikkagi rahvamajanduse teistest ressurssidest ning kuna see on võetud tarvitusele enamjaos riiges, on ta kujunenud hindade allapakkumiseks maailmaturul. See süsteem praegu tarvituseleolevas ulatuses ei või kesta, sest selle hindu alandav mõju desorganiseerib rahvusvahelise kaubanduse, takistades hindade vabat kujunemist. Juuremaksu kaudu ekspordi soodustus võib kesta ikkagi ainult lühemat aega, kuni kaubanduse vahekorrad muutuvad jälle normaalsemaks.

Väljaspool ekspordisoodustusi on teravilja kasvatus kaitse.

Teravilja kaitse tulemused.

Teravilja kaitse praegusel kujul on jõudnud ummikusse. Käesoleva aasta 15-ks maiks oli riigi rukkitagavarade seis 27.957 tonni; sellest oli 7.090 tonni 1930 aasta ja 19.667 tonni 1931 aasta saagist. Kuni uue lõikuseni sellest võib harilikus korras realiseerimisele tulla võrdlemisi väike osa. Väljivaated uue toiduvilja saagi kohta, vaatamata vihmapuudusele viimaseil nädalail, on rahuldavad. Rukkioraste seisukord mais tehtud hinnangu järgi oli 14% üle keskmise. Ainult 1930 a. oli kevadel oraste seisukord parem.

Nisu alal on olukord soodsam. Nisutagavarad on praegu väiksed ning kuni uue lõikuseni tuleb arvestada väikse puudujäägiga. Talinisuoraste seisukord on hea — 10% üle keskmise. Kaudseil andmeil suinisu külitakse tänava vähe rohkem kui eelmisel aastal, sest seemnepuudus ei tee takistust, nagu aasta varem. Nii võib nisusaak kujuneda vähe suuremaks kui eelmisel aastal. Kuigi nisu kuni uue lõikuseni on napilt, siiski tuleb sisseveost hoiduda. Igatahes ei tule seda küsimust otsustada enne juulit, millal oma saagi kujunemisest kindlamad väljavaated. Nisu arvel võib rukkitarvitust suurendada.

Rukkimonopoli rahalised tulemused ei ole riigikassale soodsad.

1. aprilliks k.a. rukkimonopoli aktiva seis oli:

Rukki väärtus ladudes (10 snt. kg)	3.043	tuh. kr.
Eelmiste aastate puudujääk	3.906	„ „
Muud (isikute ja asutiste arved, jooksev arve, vallasvara)	266	„ „
	<hr/>	
	Kokku	7.215 tuh. kr.

Selle vastu on kohustusi —

Riigivõlg	2.730	tuh. kr.
Võlakirjad	571	„ „
Eelmiste aastate eelarvete kate	3.906	„ „
Muud	8	„ „
	<hr/>	
	Kokku	7.215 tuh. kr.

On karta, et rukkimonopoli puudujääk suureneb veelgi, kui ladud edasi seisavad säärases ulatuses. Toiduvilja kasvatus e toetamise praegune süsteem ei saa kesta. Kui riigil leidub ressursse põllumajanduse selle ala toetuseks, siis võib seda teha vähem kulukalt ja otstarbekohasemalt, ilma et vaja oleks panna nii suuri kapital e aastateks seisma ja kahanema. Rukkitur e sisemaal peab olema omasaagile kindlustatud, kuid kujul, mis ei too kahju rahvamajandusele ning ühes sellega ka põllumajandusele.

Kaubandus.

Kaubanduse läbikäik oleneb kõige enam tootmisalade seisukorrast; ekspordi tagasimineku on sundinud piirama sissevedu samas ulatuses, et hoida tasakaalus valuutabilansi. Sisseveo alal on jõutud piirideni, mis märgivad kõige hädavajalisema — valdavas enamuses toorained ja tootmisvahendid. Sissevedu langes 1932 aastal 36,9 milj. kr-le 123 milj. kr. vastu 1929 aastal, väljavedu 42,6 milj. kr-le 117,5 milj. kr. vastu.

Eelmise aastaga võrreldes sissevedu läks 1932 a. tagasi 39,7%, väljavedu 40,1%.

Väliskaubanduse läbikäik (milj. kr.)

	Sissevedu.	Väljavedu.
1932	36,9	42,6
1931	61,2	71,1
1930	98,4	96,4
1929	123,0	117,5

Väliskaubanduse läbikäigu väärtuse summa kujunemist mõjutavad kaks komponenti — kaupade kogus ja hind. Kuidas need komponendid eraldi on mõjutanud väliskaubanduse väärtusesummalist kujunemist, võime jälgida sellekohaselt tuletatud indeksite kaudu.

Sisseveohinnad võrreldes 1930 aastaga langesid 1932 a. 36%, väljaveohinnad 44%. Koguselt sama aastaga võrreldes oli sisseveo vähenemine 42%, väljaveo vähenemine 22%.

Sisseveos 1932 a. jooksul langesid koguselt valmissaadused 27%, toor- ja poolvalmissaadused 29%, toit- ja maitseained 74%. Väljaveos vähenesid koguselt — valmissaadused 56%, toor- ja poolvalmissaadused 20%; toit- ja maitseained ületasid 1930 a. väljaveo taseme 6% võrra. Väljaveos langesid kõige enam valmissaadused, sisseveos — toit- ja maitseained.

Väliskaubanduse väärtuse summa, hindade ja koguse liikumine %₀-des.

	Tegelik väärtuse summa	Hindade indeks	Koguse liikumine
Sissevedu.			
1932	37,6	64,0	58,5
1931	62,3	82,5	75,1
1930	100	100	100
Väljavedu.			
1932	44,2	56,3	78,4
1931	73,8	77,9	94,7
1930	100	100	100

Piirates sissevedu, oleme teataval määral pidurdanud ka väljavedu. Siin oldi sunnitud lähtuma valuutabilansi tasakaalus hoidmise vajadusest. Rahvamajanduse seisukohalt on see olukord viinud kõigil aladel läbikäigu kitsendamisele.

Väliskaubanduse bilansist oleneb meie rahvusvaheline maksubilanss suuremal määral, kui kapitalirikkais mais, sest meil on välisteenistuses kapitale vähe. Kuna meil tuleb aga teha kulutusi välisvaluutas peale sisseveoks minevate summade, siis oleme asetatud olukorda, et ainult väljaveo ülekaal lubab väliskohustuste ja -saamiste vahetada hoida tasakaalus. Seni oleme sisuliselt neid puudujääke katnud suurel määral välislaenude abil. See asjaolu sunnib ja õigustab kasutama kõiki võimalikke abinõusid väljaveo tõstmiseks ja eksporttootmisalade tegevuse elustamiseks.

Sisekaubanduses vähenesid läbikäigud 1932 a. umbes 20%. Suurem oli läbikäigu langus väliskaubanduse alal teotsevail äridel ja importkaupadega kauplejail. Läbikäigu tagasimineku on sündinud osalt hindade languse arvel. Käesoleval aastal ostujõu langus annab end kaubanduses teravamalt tunda. Vastavalt kaubanduse läbikäigu koondumisele on läinud tagasi kaupade vedu raudteedel. (1931/32 a. oli maksuliste kaupade läbikäik raudteedel 162,8 milj. tn-km, möödunud 1932/33 a. langes see 127,7 milj. tn-km-le, vähenemine 21%.) Käesoleva aasta 3 kuu vedude tagasimineku võrreldes möödunud aasta sama ajaga on 17%. Kuna rahva ostujõu langus kestab edasi, on paratamatu kaubanduse läbikäigu edaspidine vähenemine.

Rahvusvaheline maksubilanss.

Meie maksubilanss viimasel kolmel aastal on olnud püsivalt passiivne. Maksubilanss koosneb teatavasti kahest osast: jooksvad artiklid ja kapitalide liikumine. Jooksvate artiklite alal, kuhu kuulub ka väliskaubandus, oli küll kahel viimasel aastal saavutatud tunduv ülejääk, kuid seda ei piisanud meie summade väljavoolu katteks ja sellele tuli anda veel lisa ennem olnud välisraha tagavarast. 1930 a. jooksvate artiklite osa passiivsuse kattis üle tikustrusti laenu, kuid siiski vähenesid ka sel aastal välisvarad.

Kokku võttes jooksvat osa ja kapitalide liikumist, võib oletada, et meil maksubilanss oli passiivne vähemalt:

1932 a.	5,8	milj. kr.
1931 „	5,2	„ „
1930 „	3,7	„ „

Passiivsuse põhjusiks oli enim saadud kapitalide ja krediitide tasumine, milliseid nõuti sisse kriisi süvenedes; meie oma kapitalide põgenemine; välisraha kogumine ja hoidmine tagavarana, kõrvaldamine mustabörsi tegevuskapitalina.

On täiesti tõenäoline, et sel teel viimaseil aastail meil on voolanud välja ja kõrvaldunud rahvusvahelisest ringvoolust suurem summa välisraha, umbes 15 milj. kr. ümber.

Võlgade tasumine ja krediitide tagasimaksmine oma loomult on kulu, mis, kui see ei sünni kapitalist enesest, suurendab puhast rahvavara. Muidugi tuli meil teatud määral paratamatult neid tasumisi teostada, niipalju kui seda nõuti ja oli võimalik, kuid selline välisrahaheservide vähendamine ajal, mil valuuta bilansi hoidmine niigi raske, oli kahtlemata kaotuseks meie majandusele. Teine osa aga — välismaale põgenenud ja mujale valgunud summad — oli üks neist ebaproduktiivseimaist kaotusist, mis meie rahvamajandusel on tulnud tuua, pealegi veel sellise vaevaga arendatud väljaveo tuludest. Kahjuks oli aga ka selle tekkimine kõigiti arusaadav üleelataval ajal.

Töölolu.

Inimtööjõu rakendus on ühes kõigi majanduseharude aktiivsuse langusega kolmel viimasel aastal (1930—32 a.) tublisti kitsenenud. Tööstuses uute kapitalide investeerimist võis kahel viimasel aastal märkida vaid üksnes ehitustöö — uute elumajade ehitamise alal linnades ja osalt alevites. Kõigil teistel aladel aga on majanduslik aktiivsus ja inimtööjõu rakendus tublisti kahanenud. Inimtööjõu mahutusevõimalused (tööliste arvult) suur- ja kesktööstuses langesid eelmisel aastal 8%.

Tööliste arv tööstuses.

	Töötajate üldarv (12 kuu keskmised arvud tuh.)	% (1929 a. = 100)
1932	29,9	83
1931	32,2	89
1930	34,7	96
1929	36,1	100

Töeliseltsel aga tööstuse aktiivsus on langenud tunduvalt rohkem. Tööpuuduse tõttu on ettevõtetes langenud ka inimtööjõu rakenduse intensiivsus. Erandita kõigis tööstuseharudes on langenud tööpäeva pikkus ja lühendatud töönädalaga töötamine on saanud enamvähem üldiseks nähtuseks.

Tööliste tööpäeva pikkus 1932 a. esmakordselt ei ületanud enam keskmiselt 8 tundi. 1930 a. I poolaastaga võrreldes tööliste tööpäeva pikkus oli suurtööstuses 1932 a. II p.-a. meestel ca 4,5% ja naistel ca 2,5% madalam. Peale selle, lühendatud töönädalaga töötamise läbi läks suurtööstuse töölistel tööajast kaotsi 1933 a. märtsis juba ligi 10% (1932 a. juunis 6,6%, 1931 a. novembris 5,5%). 1933 a. märtsi andmetel läks töölistel sel teel tööajast kaotsi toit-, maitseainete- ja jookide tööstuses 18,2%, mineraalide töötlemise alal 14,4% ning tekstiil-, puu- ja paberitööstuses üle 10%.

Suur- ja kesktööstuses töoliste töötundide arv langes 1932 a. 7 milj. töötundi võrra. Võrreldes 1929 aastaga on vähenemine 16,3 milj. töötundi (25%). Suuremat tagasiminekut on näha eksportaladel — 39%.

Suur ja kesktööstuses töolistel tehtud töötundide üldarv (miljoneis)

	Üldse	Sellest suurtööstuses
1932	53,5	46,1
1931	60,5	53,3
1930	68,0	60,4
1929	71,8	62,7
	%(1929=100)	
1932	75	74
1931	84	85
1930	95	96
1929	100	100

Käesoleva aasta esimestel kuudel töoliste arv on püsinud suurtööstuses ligikaudu eelmise aasta tasemel. Kesktööstuses on märgata koguni vähest tõusu. Üldine aktiivsuse stabiilsus on tööstuses saavutatud peamiselt kahe teguri mõjutusel. Esiteks — on vähe elustunud eksport-metsamaterjalide töötlemisala. Teiseks — kõrgete tollide soodustusel on laiendanud tegevust mõned tekstiilvabrikud, millised juba paaril viimasel aastal valmistavad mitmesuguseid uusi kaubasorte. Mitmel teisel alal on näha aktiivsuse langust ka 1933 a. Siia kuuluvad: murrud ja kaevandused, mineraalide töötlemine (tsemendi-tööstus, telliskivivabrikud), metallitööstus, tekstiil-, paberi-, poligraafia ning toit- ja maitseainete tööstus. Tuleb märkida, et ka puutööstuses aktiivsuse tõus on lühiajaline (saeveskid lõpetavad hooajatöö juba suve lõpul). Senise konjunktuuri järgi otsustades tuleb arvata, et tööstuse aktiivsuse langeb lähemas tulevikus veelgi. Seda arvatavasti koguni aladel, millised senini tollide kaitsel töomahtu on suutnud suurendada kodumaa turu arvel.

Suurtööstuse tegevuse intensiivsus töolistel tehtud töötundide üldarvu alusel (ehitus arvestamata)

	Eksporiharud	Muud harud	Kokku
1932	61	83	71
1931	72	96	83
1930	89	99	94
1929	93	103	97
1928	100	100	100

Töotaolu.

Ühes üldise majandusliku aktiivsuse langusega töötaolu näitas 1932 a. ja 1933 a. alul erakordset kasvu. Keskmiselt kuu kohta oli 1932 a. 10.500 registreeritud tööotsijat.

1933 a. esimesel veerandil töötute arv tõusis haripunktile, kus registreeritud töötute arv oli ümmarguselt 25.000. Seega töötute arv võrdus ligikaudu töoliste arvule, mis oli samal ajal tegevuses suur- ja kesktööstuses kokku. Üldist töötaolu ei ole ulatuselt mõjutanud mitte üksnes tööstus. Palgalise tööjõu pidamine on vähenenud kõigil aladel.

Registreeritud töötute ja hädaabitöölaliste arv

	(12 kuu keskmised)	% (1928=100)
1932.	10.454	262
1931.	5.672	142
1930.	4.706	118
1929.	4.590	115
1928.	3.991	100
	Keskmine hädaabi- töölaliste arv kuus	% (1930=100)
1933.	9.760	322
1932.	5.246	173
1931.	3.571	118
1930.	3.028	100

Töötaolu tõusu survel on hädaabitöid korraldatud 1932/33 a. talvel suuremas ulatuses kui kunagi varem. Eelmiste aastatega võrreldes nelja esimese kuu andmeil (jaanuar — aprill) hädaabitööl oli tänavu 9.760 töolist, eelmise aasta 5.246 vastu.

Füüsiliste ja juriidiliste isikute erimaksust moodustatud tööpuuduse vastu võitlemise fondist ei jätku toetuse korraldamiseks senises ulatuses ettenähtud määral.

Fondi eelarve kinnitati Vabariigi Valitsuse poolt 15 kuu peale — 1. jaanuarist 1933 kuni 1. aprillini 1934 a. tasakaalus 4.750 tuh. kr.-le.

Sellest summast on nähtud ette

- 1. riigi tuludesse 1933/34 e.—a. Kr. 1.750.000
- 2. tööpuuduse vastu võitlemiseks „ 3.000.000

1932/33 eelarveaasta jooksul on tööpuuduse vastu võitlemiseks välja antud riigi eelarve summadest ja tööpuuduse fondist ümmarguselt kr. 1.720.000 ja kulutatud ette tööpuuduse fondi arvel — avanssidenä ja kohustuskirjade põhjal hangitud summe — kr. 260.000, kokku kr. 1.980.000, sellest eelarve korras kr. 1.100.000 ja töökorralduse fondist kr. 880.000. Aasta varem kulutati samaks otstarbeks kr. 1.070.000. Kulud on kasvanud ligikaudu kahekordseks, kuna tööpuuduse ulatus, kuigi ka märksa suurenenud, ometi ei ole kasvanud selliselt suurel määral. Ebanormaalsus selles vahekorras osutub veelgi palju suuremaks, kui võrdleme samu andmeid ainult nende kuude kohta, kus tööpuudus üldiselt esile kerkib, nimelt 1. novembrist kuni 1. juunini; 1931/32. a. kulutati siin kr. 1.040.000, s.o. keskmiselt kr. 150.000 kuus, 1932/33 aastal aga kr. 2.730.000 (selles avansid ja kohustuskirjade põhjal hangitud summad kaasa arvatud), ehk kr. 390.000 kuus.

On tehtud, nagu selgub, suuri ülekulutusi ja sellest on tekkinud raske olukord.

Kalkulatsioonide järgi, mis võeti erimaksu eelarve aluseks, pidi esimese nelja kuu jooksul laekuma (jaanuar, veebruar, märts, aprill) ca kr. 1.065.000, laekus aga ca kr. 877.000, s.o. 17% vähem kui eelarves.

Kui samase vähenemise protsendi võtame kogu 15 kuu kohta, siis kujuneks täitmine kr. 3.950.000 suuruseks, sellest, kui võtame vähenemise proportsionaalselt, riigi tulude osa kr. 1.450.000 ja tööpuuduse fondi osa kr. 2.500.000. Nimetatud tulemustega võib pealegi arvestada vaid siis, kui laekumine, eriti vabakutseliste osas, areneb enam-vähem normaalselt.

Eelpool nimetatud suurte kulutuste tõttu on vast-lõppenud tööpuuduse sesoonil lisaks väljamaksetud summadele tekitatud kohustisi kr. 946.465 ja tuleb veel jätkuvate tööde arvel tasuda vähemalt kr. 150.000, kokku kohustisi kr. 1.096.465. Need summad peaks kaetama enne tööpuuduse uue sesooni algust — ja kui seda arvata 1. detsembrist, siis 7 kuu jooksul. Kuid samade

kuude laekumistest peaks kätte saadama ka riigi tulude osa, kuna talvel kõik laekuvad summad paratamatult lähevad jälle tööde korraldamiseks.

Kokku on 7 kuu jooksul tarvis laekumist ümmarguselt kr. 2.550.000 (1.450.000 + 1.096.000), võib aga loota senise laekumise tempo juures umbes kr. 1.550.000. Seega jääb pärast 1. detsembrit katta ca 1 miljon krooni.

Aja jooksul 1. dets. 1933 a. kuni uue eelarve-aasta alguni (1. apr. 1934 a.) võib paremal juhul laekuda kr. 1.500.000. Kui sellest katta vanad kohustised, siis jääb eelseisvaks tööpuuduse sesooniks, aja peale 1. detsembrist 1933 a. kuni 1. aprillini 1934 a., kasutada kr. 500.000.

Palgaliste ostujõud.

Tööstusetöölise teenistus keskmiselt ühe töötunni kohta on langenud võrdlemisi vähe. Järelikult palganormide ja tükitöö hindade kärpimised üldiselt ei ole olnud mitte suured. 1930 a. võrreldes, mil tunniteenus oli haripunktil, on selle langus 1932 a. keskmiselt suurtööstuses 8,0%, kesktööstuses 11,7% ja väiketööstuses 12,1%. Kuna aga töölistel oma tööjõu rakendusevõimalused on kitsenenud (lühem tööpäev ja lühendatud töönädal), on nende sissetulek palgatööst vähenenud tunduvalt rohkem kui näitavad eeltoodud arvud. 1932 a. II poolaasta kohta keskealised töölised olid kaotanud oma sissetulekust 18—19%.

Selline on nimiväärtuselt tööstusetöölise palgatulu ehk ostujõu tagasimine. Kogu palgatulu, mis peale tööaja lühenduse ja tasu languse on mõjutatud veel tööl olevate palgaliste arvulisest vähenemisest, on läinud tagasi veel suuremal määral. Suur- ja kesktööstuses on töölistele makstud palga üldsumma vähenenud nelja aasta jooksul 22,8 milj. kr. pealt 15,7 milj. kr. peale (—31,2%). Riigiteenijate teenistuse tasu on vähenenud samal ajal 32,5 milj. kr. pealt 27,2 milj. kr. peale (—16,3%).

Palgateenijate aastateenistuse üldsumma (milj. kr.)
(osalt kaudseil andmeil kalkuleeritud)

	Põllumajandus	Tööstus (kokku suur-, kesktööstus ja väiketööstus)	Kaubandus ja transport	Riigi- ja omavalitsuseteenijad	Isikuteenus ja muud	K o k k u
1932	8,6	27,2	9,1	33,8	2,5	81,2
1931	11,7	32,8	16,9	36,3	2,9	100,6
1930	14,3	36,7	15,7	38,6	2,6	107,9
1929	17,0	38,4	16,7	38,1	3,5	113,5
1928	17,2	38,2	15,5	35,0	3,0	108,9

Palgateenijate aastateenistuse üldsumma langes 1932 a. 29%, võrreldes seisuga 1929 a.

Palgaliste kihi ostujõu langus kitsendab järjest enam kaupade realiseerimisvõimalusi ning ühtlasi teenistusevõimalusi tööstuse ja kaubanduse aladel.

Rahandus.

Rahanduses kajastuvad teiste majandusalade tegevuse tulemused. Läbikäikude vähenemine rahanduses on liikunud rööbiti majandusalade tegevuse raugemisega. Hoiusummade vähenemine on kestnud kuni viimase ajani. Rööbiti hoiusummade liikumisega on tulnud koondada krediite.

Laenude seis pankades on vähenenud 1931 a. algust kuni 1. aprillini k.a. 31%, aktsiapankades 36,1% ja ühispankades 17,4%.

Hoiusummad samal ajal on vähenenud 30,0% aktsiapankades 36,8% ja ühispankades 18,1%.

Kogusummas on laenusid tõmmatud kokku (aktsiapangad ja 26 tähtsamat ühispanka), alates 1931 a. algust kuni 1. apr. k.a. 33,1 milj. kr. Sellest tuleb aktsiapankade arvele 28,2 milj. kr., ühispankade arvele 4,9 milj. kr.

Hoiusummade seis oli 1. jaanuariks 1931 a. 72,7 milj. kr. (aktsiapangad ja 26 ühisp.) 1. maiks 1933 oli seis 50,1 milj. kr., vähenemine 22,6 milj. kr.

Hoiusummasid oli käesoleva aasta 1. jaanuariks 51,4 milj. kr., 1. maiks k.a. 50,1 milj. kr., seega vähenemine käesoleva aasta esimese 4 kuu jooksul 1,3 milj. kr.

Laenude liikumine.

	Erapangad		26 ühispanka		Kokku	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
1. V. 1933	49,9	63,9	23,7	82,6	73,6	68,9
1. IV. 1933	49,9	63,9	23,8	82,6	73,7	69,0
1. III. 1933	49,7	63,9	23,7	82,6	73,4	68,7
1. II. 1933	49,4	63,2	23,9	82,9	73,3	68,5
1. I. 1933	49,4	63,2	23,9	83,3	73,3	68,6
1. I. 1932	60,2	77,1	27,3	95,1	87,5	81,9
1. I. 1931	78,1	100	28,7	100	106,8	100

Hoiusummade liikumine.

	Erapangad		26 ühispanka		Kokku	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
1. V. 1933	28,8	62,3	21,3	80,4	50,1	68,9
1. IV. 1933	29,2	63,2	21,7	81,9	50,9	70,0
1. III. 1933	29,1	63,0	21,9	82,6	51,0	70,1
1. II. 1933	29,7	64,3	22,0	83,0	51,7	71,1
1. I. 1933	29,6	64,1	21,8	82,3	51,4	70,7
1. I. 1932	35,9	77,7	23,9	90,2	59,8	82,2
1. I. 1931	46,2	100	26,5	100	72,7	100

Üldiselt erapankade tegevus viimaseil aastail on tugevasti koondunud.

Hoiusummade ja laenude liikumine sündis alanevas suunas, mida osalt tingis üldine majanduselu kokkutõmbumine. Erapankade 1. I. 33 arvete seis võrreldes eelmise kuuga (võrreldes 1. dets. 1932) näitab suuremaid muutusi üksikute aktiva ja passiva summade alal, nimelt kahanesid aktsiapankadel laenud 5,7 m. kr. ja kohustused korrespondentide vastu 3,8 m. kr. võrra. Muutus sündis Scheel ja Ko. arvel, kes likvideeris antud krediite (—5,2 milj. kr.) ja kohustusi välismaa — hoiusummaomanike (—0,9 m. kr.) ja korrespondentide (—3,8 m. kr.) vastu ligikaudu võrdses suuruses. Teiste erapankade ja 26 tähtsama ühispanga hoiusummad samal ajal suurenesid tunduvalt, mille põhjuseks ei ole aga summade juurevool pankadesse, vaid jooksvate arvete intresside arvestamine 1932 a. eest. Märkatavalt kerkis pankade kassareservi summa 1932 aasta alul, mis tavaline nähtus; selleks vajalised summad hangiti peamiselt passivalaenude teel. Käesoleva aasta üksikuil kuil laenu ja hoiusummad muutusid võrdlemisi väiksel määral. Hoiusummade alal võib panna tähele kahanemise tendentsi jätkumist, kuna selle peamine põhjus — ebakindlus rahapolitika kujunemise suhtes — püsis edasi. Eriti tunduv oli hoiusummade väljavool aprillis; seda kompenseeriti peamiselt rediskondi, võla- ja korrespondent-arvete (passiva) suurendamise ja kassareservide vähendamise teel.

Hoiusummade suurem vähenemine oli 1931 a. viimasel veerandil. 1932 a. jooksul hoiusummad vähenesid 8,4 milj. kr. võrra. Hoiusummade vähenemine

viimasel ajal on sündinud peamiselt kas laenude või hoiusumma omanikkude büdžeti puudujääkide katteks. Kaudseil andmeil näib selguvat, suur osa välja võetud hoiusummadest on läinud tarvituse katteks ja ostude teel kaubandus- ja tööstusettevõtete kaudu laenude kustutuseks. Seisma on jäänud neist summadest rahva kätte üsna väike osa.

Rahanduses valitsev pinge ei ole toonud seni ülesaatuid raskusi, kuna on nõrgenenud laenude nõudmine ning ühtlasi ka laenuandmise võimalused mahutuse kindluse puudusel. Kuid see ei tähenda, et pankade bilansilised vahekorrad oleks soodsad. Pankade aktivas olevate kindlustuste väärtus on alaliselt langenud, kuna isegi varem elujõulisimaile ettevõtetele antud krediidid muutuvad illikviidseks. Ühes majandusliku tegevuse raugemisega paratamatult langevad pankade aktive katte väärtused, kuna aga praeguse pinge juures peab täiesti likviidne osa panga aktivas suurem olema kui varem.

Eesti Panga tegevuse iseloomu möödunud aastal määras krooni hoidmise ülesanne. Panga mõjutus majanduselule vähenes. Laenude seis vähenes 1932 a. jooksul 1,9 milj. kr. võrra. Sisevekslite arvel oli vähenemine 2,5 milj. kr. Laen Vabariigi Valitsusele tõsis 1,7 milj. kr. võrra, kuna kõik teised laenud kokku vähenesid 3,7 milj. kr. võrra. Põhi- ja tagavarakapitalid vähenesid 3,3 milj. kr. võrra. Pangatähtede emissioon vähenes 4 milj. kr. Panga välisvara reservid vähenesid 2,1 milj. kr. Välisraha bilansi hoidmiseks jõuti olukorrani, et välisraha müüdi ainult selle tegeliku sissetuleku ulatuses.

Valuutatagavarade seis oli 1. okt. 1928 a. — 41,9 milj. kr. Käesoleva aasta 1. maiks vähenes ta 20,6 milj. kr.-le. Tarvitusel olevate valuutamüügi kitsenduste juures välisraha reserve saab hoida, kui valuutabilans väliskaubanduses on vähemalt 3—4 milj. kr. võrra aktiivne. Vastasel korral on raske katta riiklikke ja teisi väljaspool sissevedu tekkivaid kohustusi välisvaluutas. Kui majanduslik olukord praegusega võrreldes ka ei halvene, rahanduse seisukorras üldiselt võivad raskused siiski suurened. Osa panga aktive tas seisvaid väärtusi tuleb ümberhindamisele raskustesse langevate ettevõtete arvel, kui ei leita väljaspoolt (riigisummadest) ressursse toetusaksioonideks.

Riigimajandus.

Riigimajandus, niipalju kui ta väljendub riigiparaadi kaudu saadavais tuludes, on tihedalt seotud rahvamajanduse üldise seisukorraga. Tegelikult riigimajandus, olles seotud suurel määral normide ja kohustustega, ei saa teha neid võnkeid samal määral, kui need sünnivad eramajanduses. See pole lühiajaliste võngete juures vajalik. Kuid negatiivsemaks muutub olukord, kui eramajanduse kohustused riigi vastu püsivad kõrgel tasemel pikema aja, mil eramajanduse läbikäik järjest alaneb. Niisuguses olukorras võib kohustuste kõrge pinge riigi vastu eramajandust tunduvalt passiviseerida, mis hiljem kajastub veel teravamate raskustena riigimajanduses. Praegu asuvadki selles olukorras peaaegu kõik riigid. Eramajanduse kohustuste vähenemine riigi vastu on sündinud viimaseil aastail palju väiksemal määral, kui eramajanduse kandejõu nõrgenemine.

Riigitulude vähenesid meil 1932/33 a. võrreldes 1930/31 aastaga 22%. Suurem oli langus riigiraudtee tuludes (32%). Eramajanduse rahalise läbikäigu vähenemine on aga tunduvalt suurem.

Riigitulude laekumise vähenemise tendents käesoleval aastal näitab süvenemist. Täpsama kuudevahelise võrdluse võimaldavad jaanuari, veebruari, aprilli ja mai kuud, kuna märtsi tulude summa mitmesuguste kassaliste läbikannete tõttu ei ole aastate vahel võrreldav. Siin toome riigitulude võrdluse nimetatud nelja kuu kohta kolmel viimasel aastal.

Riigitulud jaanuaris, veebruaris, aprillis ja mais.

	Üldse (1000 kr.)	1932=100	% 1931=100
1933	19.598	86,3	73,0
1932	22.706	100	84,6
1931	26.835	118,2	100
Sellest korralised tulud:			
1933	19.347	89,0	72,4
1932	21.727	100	81,3
1931	26.724	123,0	100

1932 a. neil kuul riigi tulud üldse langesid võrreldes 1931 aastaga 15,4%. Tänavu nende nelja kuu jooksul on üldine tulude langus võrreldes eelmise aastaga 13,7%, seega saame nagu väikese languse hoo vähenemise. Kuid tulude summa ühes erakorraliste tuludega ei näita täpsalt tulude laekumise arenemist, sest erakorralised tulud on tihti mõjutatud juhuslikest asjaoludest. Täpsama iseloomustuse tulude liikumise suunast annavad korralised tulud. Korralised tulud vähenesid 1932 aastal võrreldes eelmisega 8,7%, käesoleval aastal nelja nimetatud kuu jooksul on aga korraliste tulude langus 11% võrreldes eelmise aasta samade kuudega. Kuigi vast tulud järgmisil kuul ka praeguse olukorra kestes selles ulatuses enam ei vähene, pole siiski alust oletuseks, et tulude laekumise langus jääks väiksemaks kui eelmisel aastal, sest koondumine majanduselus kestab edasi.

Riigi tulude vähenemine kuude järgi 1933 a., võrreldes eelmise aasta sama kuu tuludega %-des.

	Üldse	Korralised tulud
Jaanuar	-5,8	-7,0
Veebruar	-18,3	-15,2
Aprill	-20,2	-16,3
Mai	-11,7	-5,8

Kui tulud selles ulatuses vähenevad, nagu neil võrreldavil neljal kuul, siis tuleb riigikassal arvestada käesoleva eelarveaasta jooksul tulusid eelarves ettenähtud summast vähem umbes 9—10 milj. kr.

Eelmise 1932/33 a. riigi eelarve täitmisel tuli teha suuri kokkutõmbamisi eelarveaasta jooksul.

Eelarves oli nähtud ette kulusid (ühes lisaelarvega) 83,4 milj. kr. Eelarve korras lunastati kohustusi 66,0 milj. kr. eest. Eelarvest kulutati vähem 17,4 milj. kr. See kokkutõmbamine teostati järgmiselt:

1. Eelarve krediite vähendati ja suleti Kr. 14.278.267
2. Jäi Raudteevalitsuse tegevusekapitali arvele kulusid ~~700.000~~
Seejuures võeti arvesse, et raudteede eksploatatsiooni läbikäigu tagasimineku juures ligemale 40% võrra võiks katta tegevuskapitali vähendamisega. „ 700.000
3. Jäeti välja maksmata kohustusi, mille lunastamise tähtajad polnud veel jõudnud kätte või lükati maksmised edasi „ 2.477.737

Kr. 17.456.004

Kuna aga see kokkutõmbamine ei võimaldanud siiski veel tulude-kulude tasakaalu, siis tarvitati ära üldisteks otstarveteks rukkimüügist saadud tulusid 1.451.600 kr.

Nii saadi riigi majanduses möödunud eelarveaasta puudujääk 4,6 milj. kr. (700.000 + 2.477.737 + 1.451.600). Väljamaksmata kohustiste katteks arvati 1932/33 a. krediitide ülejääkidest juure 1933/34 a. eelarvele Kr. 1.100.000.

Kuivõrt need krediitide ülejäägid selles ulatuses on reaalsed, selgub hiljem Selles ulatuses nad ei laeku kaugeltki.

Riigikassa bilanss halvenes möödunud eelarveaasta jooksul Kr.4.228.663 võrra. See halvenemine sündis 1932/33 a. jooksul rukkist saadud tulude ära- kasutamisega (Kr. 1.451.600) ja rukki arvel arvestatud kahjudega (Kr.2.598.000). Riigikassa arvete seis oli (tuh. kr.):

	31. märtsil 1932	31. märtsil 1933	Vahe (+ rohkem - vähem)
Riigikassa arve Eesti Pangas	4.097	1.927	-2.170
Rukki all	4.881 ¹⁾	3.312 ²⁾	-1.569
Väärtpaberite all rahaliste deposiitide näol	3.048	2.977	-71
Kokku . .	12.026	8.216	-3.810
Kohustusi:			
Rahalised deposiidid	4.682	4.048	-634
Ajutised laenu	4.900	5.800 ³⁾	+900
Eri jooksvad arved	37	85	+48
Füüsiliste isikute ja aruandvate ette- võtete erimaks	—	104	+104
Kokku . .	9.619	10.037	+418

1) Rukki all olevate summade ümberhindamine sündis eelmise ja käesoleva eelarveaasta vahetusel. Möödunud 1932 a. 31. märtsiks oli rukki all 6.189 tuh. kr. Rukki väärtuse ümberhindamisel 15 sendile kg ja odavamalt müüdud kahjude arvel kirjutati rukkiladude väärtusest maha 1.308 tuh. kr. Nii arvati rukkiladude väärtust 31. märtsil 1932 a. 4.881 tuh. kr-le.

2) Käesoleva aasta 31. märtsis sündis rukkiladude ümberhindamine hinna järgi 10 snt. kg. Rukkiladude väärtus (arvesse võetud eelmise aasta ümberhinnang) oli 31. märtsiks 5.910 tuh. kr., millest arvati maha ümberhin- nangu alusel ja müügi kahjudena 2.598 tuh. kr. Sellest oli müügikahju 1.076 tuh. kr.

3) Riigikassa kohustusi ajutiste laenude kujul oli 31. märtsiks k.a. 5.800 tuh. kr.; sellest oli laenu Eesti Pangast 4.100 tuh. kr. ja Riigihoiukassast 1.700 tuh. kr.

Riigikassa seis bilansiliselt halvenes 1932/33 a. jooksul 4.229 tuh. kr. võrra. 1932/33 eelarveaasta alguseks (1. aprilliks) oli riigikassal bilansi järgi varade ülekaal kohustusist 2.408 tuh. kr. võrra. Käesoleva eelarveaasta alguks oli aga Riigikassa bilansis kohustuste ülekaal varadest 1.821 tuh. kr. ulatuses.

Riigikassa bilansi halvenemine nii suurel määral oli põhjustatud rukkii- müügist saadud tulude ära kasutamisest üldiste eelarve kulude katteks (1.451.600 kr.) ja rukkimonopoli kahjude arvel (2.598.000 kr.).

Riigikassa seisukord on palju halvem, kui eelmisel eelarveaastal, sest riigikassal tuleks peale jooksvate kulude katta jooksvatest tuludest ka eelmise aasta puudujääke.

Käesoleva aasta eelarve juures on koondamise võimalused eelmise aasta eeskujul palju enam piiratud ning kulude kokkutõmbamine võib sündida vaid seaduslike normide ja määrade vähendamise teel.

LISA I.

Majandusliku seisukorra kujunemine püsiva ja langenud rahavääringuga riiges.

(Rahvasteliidu statistika kuukirja andmeil).

Majandusekriisi süvenemine kestis kuni 1931 a. teise pooleni kõigis riiges. Lahkumine kriisinähtustes olenesid riikide majanduslikust struktuurist, kriisi vastu kasutatud abinõudest j.n.e. Üldiselt võis aga kõigis riiges konstateerida suurt hindade langust, väliskaubanduse tagasiminekut, produktsiooni vähenemist ja kogu rahvamajanduse läbikäigu kahanemist. 1931 a. lõpul tuli laiemalt esile uus tegur — rahavääringu langus paljudes riiges, ja sest ajast on majandusliku seisukorra kujunemine üksikuis riiges tunduvalt lahkuminev. Siin püüame võrrelda tähtsamaid majanduslikke ilmutusi — produktsiooni, kaubanduse ja hindade arenemist kahes riikide rühmas — kullaaluselt lahkunud ja kullaalusele jäänud rahavääringuga riiges.

Majandusliku läbikäigu vähenemise tagajärjel desorganiseerus kapitali ringvool kõigis riiges. Ühes ettevõtete tegevuse rahaliste tulemuste vähenemisega vähenes järjest neisse mahutatud kapitalide tasuvus, vähenes kapitalide kohustuste täitmise võime — see aga vähendas vastavalt ettevõtteisse mahutatud kapitalide reaalkaalu.

Kui võtame aluseks 1930 a. ja loeme, et sel aastal kapitalide nominaal- ja reaalkaalu ettevõtteis oli veel enam-vähem tasakaalus (tegelikult oli ka siis tegemist juba depressiooni mõjuga ja aasta varemini olid aktsiakursid kõrge- mad), siis saame aktsiakursside languse (indeksite järgi) 1932 a. keskmiselt:

Aktsiakursside indeksid.

	1930	1932	langus %-des
Saksas	109,2	54,2	50
Inglises	107,2	71,0	34
Hollandis	87,8	33,8	62
Rootsis	128,2	54,6	57
Šveitsis	127,9	67,3	47
Prantsuses	204,4	114,6	44
Am. Ühendr.	171,2	55,3	63

Aktsiakursside seisu järgi otsustades ettevõtete reaalkaalu langes 1932 aastal ligemale poolele sellest, mis ta oli 1930 a. Ettevõtete tervendamiseks oleks tulnud — kas katta puudujääk aktivas või kustutada passivas vastaval ulatusel nõudmisi ning viia ettevõtte aktiva ja passiva jälle tasakaalu.

Vaadeldes rahvamajandusse mahutatud kapitalide vahetorkade kujunemist sellelt seisukohalt, näeme et läbikäigu vähenemisega kõigis rahvamajanduse harudes — põllumajanduses, tööstuses, laevanduses j.n.e. — on tekkinud

suur vahe neisse aladesse investeeritud kapitalide reaali- ja nominaalväärtuses ja selle tagajärjel on kaotatud endine tasakaal tootmise rakendatud kapitalide vahel.

Et neid vahekordi niivõrtki hoida tasakaalus, et mitte ei tekiks suuri kokkuvarisemisi, on riikide poolt kasutatud väga mitmesuguseid abinõusid mitmesuguste tagajärgedega.

Neist oleks üldisemad —

1) tootmisaladele oma siseturu kindlustamine, välis konkurentskaupade võistluse nõrgendamise teel sisseveokitsendustega,

2) otsekohene riiklik toetus krediitide kaudu ja muul viisil ning

3) väärtuste hinnangu aluse — rahavääringu alandamine.

Riiklikud abinõud siseturu kindlustuse kaudu on süvendanud läbikäigu koondumist ja vaid üksikuil kitsamail aladel tööstuses ja sisseveomaade põllumajanduses on suudetud hoida teiste siseriigi ressursside arvel olukorda vähe paremana.

Teist abinõu — riiklikkude krediitide kaudu toetada rahvamajandust — kasutasid suuremal määral Saksa ja Ameerika Ühendriigid. Selle abinõu tulemuseks oli lühiajaline paranemine panganduses ja tööstuses. Need krediidid lubasid aktiveerivate likviidset osa vähe tõsta, kuid läbikäikude vähenedes edasi varsti oldi endise olukorra juures tagasi — krediidid ei toonud elustust majandusellu, vaid lühikese aja jooksul külmasid kinni.

Need riigid, kes alandasid rahavääringu, saavutasid ettevõtete tervendamisel palju suuremat efekti. Rahavääringu alandamine ühelt poolt tõstis ettevõtete aktiivaid suhteliselt passiivale. Vahetalituse kulude osa hinnas langes. Tootmise aktiivsus, eriti eksportaladel, tõusis, panganduse raskused tootmisalade elustamise tagajärjel vähenesid. Seni kui maailmaturul võistlevad need kaks rühma riike — püsiva ja langenud valuutaga maad, madalama valuuta maadel on tunduvalt paremas seisus.

Tööstuse tegevus on madalavaluuta maades läinud vähem tagasi.

Tööstuse toodangu indeksid % (1931=100)

Kulla alusel raha-

vääringuga riigid	1930	1931	1932	1932
Saksa	90,1	73,6	61,1	—17
Prantsuse	110,8	98,0	75,8	—23
Am. Ühendr.	86,9	72,9	57,9	—21
Poola	81,8	69,3	53,7	—23

Kulla aluselt lahkunud rahavääringuga riigid

Inglise	96,1	82,2	82,8	+1
Sell. tekstiil	80,2	79,5	90,4	+14
Rootsi	97	85	80	—6
Soome (eksporttood.)	106	98	105	+7

Ühes toodangu aktiveerumisega on tõusnud madala rahavääringuga maade väliskaubanduse bilansi aktiivsus. Kui võtta rühmaliselt — ühelt poolt püsiva rahavääringuga riigid ning teiselt poolt madala rahavääringuga riigid — siis saame, väliskaubanduse väärtuse summad kulla alusel ühtlustades, järgmised vahekorrad 1931 ja 1932 aastate vahel.

Väliskaubanduse tagasimineku %-des.

	Sissevedu	Väljavedu
Püsiva rahavääringuga riigid	33	38
Madala rahavääringuga riigid	35	29

Võttes arvesse kaubaliiklemise kitsendusi, on väljaveo tagasimineku vahe tähelepanuväärne. Kui aga teeme võrdluse vastava maa valuutaga, siis madala-

valuutaga maades väliskaubanduse tagasiminekut ei olnud, sest keskmiselt võttes nende maade rahavääringu vahe endise kulla- pariteediga võrreldes oli üle 30%.

Käesoleval aastal on tulemused üksikute riikide järgi eelmise aastaga võrreldavad, kuna vääringu vahe ei ole palju muutunud.

Käesoleva aasta esimesel veerandil võrreldes 1932 a. sama kuudega väljavedu madala rahavääringuga maades väärtuselt oli: Inglises suurem 1,4%, Soomes väiksem 1,8%, Rootsis väiksem 3,8%, Taanis suurem 16,1%; kulla alusel olnud riikidest oli väljavedu väiksem: Saksas 21,2%, A. Ühendriiges 22%, Prantsuses 13,7%, Eestis 23,5%. Vaba rahavääringuga riigid on väljaveos hoidnud alal ligemale eelmise aasta taseme või seda isegi suurendanud kuna teistes on tagasimineku umbes ühe viiendiku võrra.

Tähtsam probleem, mis ühenduses lahkumineva rahavääringu tasemega, on hindade vahetõrgete kujunemine.

Madala rahavääringuga maades hinnatase 1932 a. jooksul võrreldes eelmisega vastava maa rahavääringus on muutunud vähe. Kulla alusel olnud rahavääringuga riiges on hinnad tunduvalt langenud.

Suurmüügihindade indeksid ja rahavääringu vahetõrgete kulla pariteediga.

	Rahavääringu tase on alanenud võrreldes kulla pariteediga		Hinnatase 1932 a. langenud —, tõusnud +, võrreldes 1931 a. %-des	
	1931	1932		
Madala rahavääringuga riigid:				
Inglise	28,0	76,3	75,0	—1
Taani	29,7	76,0	78,0	+2
Rootsi	31,1	79,3	77,9	—2
Soome	38,3	85,7	91,8	+7
Keskmine	31,8	—	—	+1,5
Püsiva rahavääringuga riigid:				
Saksa	—	80,8	70,3	—13
Prantsuse	—	80,1	68,1	—15
Hollandi	—	68,3	55,6	—18
Belgia	—	73,6	62,5	—15
Am. Ühendriigid	—	76,6	68,0	—11
Keskmine	—	—	—	—14,5

Madala rahavääringuga riiges suurmüügihindad 1932 a. jooksul on muutunud võrdlemisi vähe. Siin toodud riigest hinnatase on langenud Inglises (—1%) ja Rootsis (—2%), tõusnud on ta vähe Taanis (+2%) ja Soomes (+7%). Kahes viimases on ka rahavääring lüüdnud rohkem alla. Neis neljas riigis suurmüügihindade tase on keskmiselt tõusnud 1,5% rahavääringu 31,8%-lise languse juures.

Püsiva rahavääringuga riiges suurmüügihindade tase on langenud palju enam — toodud viies riigis on hindade langus 11—18%, keskmiselt võttes 14,5%. Rahavääringu taseme vahe neis kahes riikide rühmas on aga 32%. Siit selgub, et hindade ja rahavääringu vahe pole kujunenud ühtlaselt. Langenud rahavääringuga maades raha ostujõud siseturul on jäänud püsima palju kõrgemale, kui seda eeldaks rahavääringu vahetõrgete kullapariteedi või teiste riikide endisel tasemel oleva valuutaga.

Kui suurmüügihindad oleksid siseturgudel tasandunud rahavääringu järgi, hindade tase madala rahavääringuga maades oleks pidanud olema 1932 a. 15—16% tegelikust kõrgem. Hinnataseme vahe neis kahes riikide rühmas peaks

sel korral olema ligemale 32% (rahavääringu taseme vahe), tegelik vahe on aga 15—16%.

1933 a. esimesel veerandil rahavääringu edasi langedes hindade vahe jäi peaaegu endiseks, kuid vahe hindade ja rahavääringu taseme vahel süvenes veelgi ligemale 20%-le.

Sellest tuleb järeldada, et madala rahavääringuga maades ekspordisaaduste ostujõud siseturul on tunduvalt tõusnud. Müües kaupu maailmaturul väljakujunenud hindadega, mis kujunevad enam-vähem ühtlaselt kõikide ekspordikaupade kohta, saadakse neist madala rahavääringuga maades rahavääringu vahe võrra (32%) rohkem, kui püsiva rahavääringuga maades; hinnataseme vahe siseturul on aga kõigest 15%.

See hinnataseme differentis nende kahe riikide rühma vahel on põhjustatud peamiselt vahetalitusekulude osasuure langusega kaupade hindades madala rahavääringuga maades ühelt ja samade kulude osasuure tõusuga hindades kullaalusel püsinud rahavääringuga maades teiselt poolt. Tootmise, eriti eksporditootmise elustumisel madala rahavääringuga riiges ongi kujunenud hinnataseme vahekorrad määrava tähtsusega.

Veelgi suurem on rahavääringu ning elumaksumuse ja väikemüügihindade vahekorra kujunemine neis kahes riikide rühmas. Elumaksumus alanes 1932 a. langenud kui ka püsiva rahavääringuga riiges.

Elumaksumuse indeksid

	1931	1932	% (1931 = 100)
Langenud rahavääringuga riigid			
Inglise	158	147	—7
Taani	155	155	0
Rootsi	165	159	—4
Soome	1.039	1.025	—1
Keskmine	—	—	—3
Püsiva rahavääringuga riigid			
Saksa	135,9	120,9	—11
Prantsuse	96,9	90,6	—6
Hollandi	85,5	79,8	—7
Belgia	204	184	—10
Ühendriigid	148	133	—10
Keskmine	—	—	—9

Elumaksumuse tase oli 1932 a. Inglises 7%, Rootsis 4%, Soomes 1% madalam eelmise aastaga võrreldes. Taanis jäi elumaksumuse tase endiseks. Keskmiselt nende nelja riigi kohta elumaksumuse tase alanes 3%.

Püsiva rahavääringuga maades elumaksumuse langus oli suurem — keskmiselt viie toodud riigi kohta 9%.

Arvesse võttes 32%-list rahavääringu vahet, on elumaksumuse taseme muutus neis kahes riikide rühmas üsna väike.

Toitainete väikemüügihindade tase langes samus madala rahavääringuga riiges keskmiselt 2%. Tõusis ta ainult Soomes 3% võrra, kuna teistes langes 3—4%.

Püsiva rahavääringuga riiges oli langus suurem — viies riigis keskmiselt 13%.

Toitainete väikemüügihindade indeksid

	1931	1932	—vähenemine +suurenemine %-des (1931 = 100)
Langenud rahavääringuga riigid			
Inglise	130	125	—4
Taani	120	116	—3
Rootsi	165	159	—4
Soome	869	897	+3
Keskmine	—	—	—2
Püsiva rahavääringuga riigid			
Saksa	127,6	112,3	—12
Prantsuse	98,8	87,6	—11
Hollandi	74	65	—12
Belgia	176	150	—15
Am.-Ühendr.	83,1	69,9	—16
Keskmine	—	—	—13

Nii oli toitainete väikemüügihindade vahe neis kahes riikide rühmas 1932 a. ainult 10% rahavääring 32%-lise vahe juures.

Siit selgub, et madala rahavääringuga riiges raha ostujõud ei langenud kaugelki rahavääringu ja kullapariiteedi vahekorras, vaid ostujõud jäi toitainete suhtes ligemale 20% võrra kõrgemaks.

Ringvoolus olev rahamärkide arv on enamjaos kulla aluselt lahkunud kui ka kulla alusel püsiva rahavääringuga riiges vähenenud. Tunduvalt on emissioon suurenenud P.-A.-Ühendriiges.

Raha ringvool

	1931 a. lõpuks	1933 a. I vee- randil keskmiselt	Vähennemine—, suu- renemine + %-des, võrreldes seisuga 1931 a. lõpuks
Langenud rahavääringuga riigid			
Inglise	364	359	—1
Taani	346	319	—8
Rootsi	583	557	—4
Soome	1.293	1.119	—13
Püsiva rahavääringuga riigid			
Saksa	4.776	3.404	—29
Prantsuse	85.725	84.465	—1
Belgia	18.270	17.740	—3
Hollandi	1.023	954	—7
Am. Ühendriigid	5.647	6.169	+9

Pankade seisukord madala rahavääringuga riiges on tervem, kuna tootmisalade aktiivsem tegevus lubab neil oma kohustusi pankade vastu õiendada täielikumalt. Hoiusummade seis 1932 a. jooksul tõusis Inglises (13%) ja Rootsis (2%). Taanis ja Soomes tuli ilmsiks väike tagasimineku — Taanis 3%, Soomes 2%.

Teistest riigest hoiusummade seis vähenes 1932 a. jooksul Saksas 2%, Prantsuses 4%, P.-A. Ühendriiges 8%.

Toodud üldjoonist selgub, et rahavääringu allalaskmine on toonud muutsi kapitalide vahekorriste ning need muutused on soodsalt mõjutanud majanduselu.

Madala rahavääringuga maades on tootmine aktiivsem, väliskaubanduse aktiivsus on suurenenud ning ühtlasi on paranenud ka maksubilanss. Hindade vahekord on tootjaile soodsam, sest hindade kõrgema seisu juures vahekulude osa hinnas on väiksem. Need asjaolud on mõjutanud, et madala rahavääringuga riiges rahvamajanduslik läbikäik ei ole mitte vähenenud sel määral, nagu püsiva rahavääringuga riiges.

LISA II.

Meie majanduse tasakaalustamise võimalustest senise majanduspoliitilise suuna kestmisel.

Meie majanduse seisukord on viimaseil aastail järjest halvenenud. Praegune olukord sunnib kasutama ära kõik võimalused raugeva majandusliku tegevuse elustamiseks. Seni selleks kasutatud abinõud on olnud ühekülgsed ja mitteküllaldased, et oleksid suutnud olukorda tuua parandust. Rahvamajanduse läbikäik tõmbub järjest koomale, töövõimalused vähenevad, rahva ostujõud langeb ning ühes sellega vähenevad toodete realiseerimisvõimalused. Enamjagu ettevõtteid — põllumajanduses, tööstuses, kaubanduses ja muudel aladel — töötavad suurte puudujääkidega. Püütakse töötada veel edasi reserveid ja ettevõttesse varem mahutatud kapitalide arvel, jättes neid amortiseerimata. Sarnane olukord ei saa kesta, sest mida kaugemale seda koondamise teed minnakse, seda raskem on tootmisalasid uuesti elustada.

Meie tootmisalade toodangu väärtust hinnati 370 milj. kr-le kolm-neli aastat varem; nüüd on selle väärtus langenud ligemale poolele endisest. Palgateenijad kõigil aladel said aastateenistuseks 110—112 milj. kr., nüüd nad saavad 80 milj. kr. ja see väheneb järjest tasunormide kui ka palgateenijate arvu languse tõttu. Peab siiski tähendama, et tootmisalade toodangu väärtus on langenud palju enam ja et palgaliste tasusumma teatava hiline misega läheb sellele paratamatult järgi.

Kui võtame kokku tootmisalade toodangu languse ja palgaliste teenistuse vähenemise, siis näeme, et üle 200 milj. kr. aastas läheb rahvamajanduslikku ringkäiku vähem, kui mõni aasta varem.

Neist vahekorrist tuleb teha järeldused ka riigimajanduse kohta. Ei saa tasakaalustada riigimajandust, kui eramajandus on oma tasakaalu kaotanud ulatuses, mis uute väärtuste loomist järjest enam piirab. Kui leitakse võimalused eramajanduse — põllumajanduse, tööstuse ja teiste tegevusalade terendamiseks ja nende tegevuse elustamiseks, ainult siis võib normaal vahekorrist ka riigimajandust viia tasakaalu.

Kui väidetakse, et riigimajandus tuleb viia tasakaalu eramajanduse kandejõuga, siis on see täiesti õige ja tegelikult see ka sünnib, ainult eramajanduse kiire läbikäigu vähenemise juures tunduva hiline misega.

Kui riigimajandusele esitatakse järjest suuremaid nõudeid, et riigimajandus peab oma ressurssidest eramajandust toetama ja suurendama kulutusi töötaolu vastu võitlemiseks, siis tuleb ikkagi võtta arvesse, et riigimajandusel ei ole selleks reserve, vaid riigimajanduse aparaadi kaudu võetakse ühedelt aladelt, et anda seda teistele nõrgematele toetuseks. Siin on sisuliselt tegemist ikkagi ainult eramajanduslike ressursside ümberpaigutamisega riigimajanduse kaudu. Et sarnase ümberpaigutamisega ei saa luua kuigi tunduvat elustamise efekti, on näidanud seni kasutatud abinõud.

Eramajanduse seisukord muutub aga järjest raskemaks ning praeguses olukorras ilma tugeva toetuseta väljaspoolt laialdased alad ei suuda luua tootmiseks vajalikku tasakaalu. Kuid tootmisalade olukord nõuab parandamist ja seda eriti eksportalad.

Tõsist elustumist ehk vähemalt tagasimineku piiramist võime saavutada ekspordi kaudu. Meie siseturg on meie toodangule kitsas. Varemil aastail vedasime välja oma toodangust tähelepanuväärt osa — põllumajanduses kogu talundite poolt müügileasadetavaist aineist umbes pool läks välisturgudele, tööstustoodangust vedasime välja 35%. Nüüd on ekspordi osasuurus langenud, põllumajanduses veel võrdlemisi vähe, kuid tööstuses ligemale poole võrra.

Selle põhjuseks on osalt sisseveokitsendused välisturgudel, kuid tunduvas ulatuses ka meie eksportalade nõrgem võistlusvõime välisturgudel kujunenud rahavääringu vahekordade tõttu. Põllumajandusesaaduste alal oleksime võinud vedada enam välja, sest meie ei suutnud kasutada ära isegi neid võimalusi või ja peekoni ekspordi alal, mis meile olid kindlustatud. Metsa- ja metsatööstusesaadusi oleksime võinud mahutada välisturgudele rohkem, kui hinnavahekorrad oleksid seda lubanud. Enam raskusi oli tekstiil- ja mõnede teiste saaduste mahutamiseks välisturgudel, kuid ka siin oli takistuseks peamiselt Inglise, kui madala rahavääringuga maa, tekstiiltööstuse konkurents.

Nii ei saa ekspordi tagasiminekut panna ainult välisuru kitsenduste arvele. Kui meie väljavedu käesoleva aasta nelja kuu jooksul on langenud 31% eelmise aasta sama ajaga võrreldes, ning kui samal ajal Soomes, Taanis, Rootsis ja mõnes teiseski riigis näeme kõikumist ainult 2—3% võrra, siis juba see näitab, et põhjuseks pole mitte niipalju välis- kui siseolud. Kõik tunnistavad ekspordi elustamise vajadust, kui meie tähtsamat majanduslike raskuste kergenduse abinõu, kuid seni pole suudetud saavutada tagajärgi, meie eksport väheneb ning palju suuremas ulatuses, kui paljudes teistes riikides.

On kaks tähtsat eeldust, mis eksporttootmisalade — põllumajanduse kui ka tööstuse võistlusvõime parandamisel arvesse võivad tulla — tootmiskulude vähendamine ja otsene juuremaks eksport-saadusile.

Tootmiskulude vähendamise võimalustest.

Kui soovitatakse, et ettevõtted põllumajanduses kui ka tööstuses peavad oma tootmise tegema odavamaks, peavad tootmiskulud viima alla, et siis ka praeguste madalate turuhindade juures võiksid viia oma tootmist tasakaalu, siis ei võeta tihti arvesse, et siin esinevad ülepääsmatud raskused. Tootmiskulusid on püüdnud alandada kõik ettevõtted, ja üsna palju on ka suudetud neid kulusid vähendada, kuid mitte veel kaugeltki sel määral, et sel teel suudetaks saavutada tasakaalu. Tootmiskulude vähendamisel on piirid ja paljudki neist kohustest ei allu ettevõtte reguleerimisele, nagu maksud ja muud kulud ning kohustused.

Kõige suuremaks takistuseks tootmiskulude alandamisel praeguses olukorras on toodangu rahalise väärtuse langus. Kui põllumajanduses oleks suudetud tootmiskulusid vähendada vahekorras toodete hinna langusega, mis tähendaks tootmiskulude vähenemist alla poole, siis ei tähendaks see aga veel, et endine tasakaal sissetulekute ja väljaminekute vahel on saavutatud, sest toodang on langenud ka koguselt. Sama raskustega on tegemist ka tööstuses. Väheneva toodangu juures tootmiskulud, vaatamata vähendamise püüetele, võivad veel tõusta.

Et tootmisaladel tootmiskulusid vähendada, selleks tuleks arvesse üldiselt:

- 1) palkade alandamine.
- 2) maksude vähendamine,
- 3) ettevõtete kapitalikohustuste vähendamine.
- 4) toorainete hindade alandamine.

Põllumajanduses tuleks peale selle:

- 5) vähendada ostu- ja müügiainete hinnavahet,
- 6) alandada ekspordikulusid,
- 7) alandada piimatalituste kulusid.

Need oleks tähtsamad kuulalad, mille arvel tootmiskulusid saaks viia alla.

Palkade alandamine on juba sündinud tunduvas ulatuses. Vähem on langenud tunnitasu, kuid lühendatud on töötunde ja -päevi. Võrreldes 1930 aastaga tööliste teenistus oli langenud 1932 a. II poolel ligemale 20%. Tööliste üldine palgasumma tööstuses on aga langenud 30%, sest ka tööliste teenistuse aeg lühendatud tööpäevade ja kärbitud töötundide tõttu on palju vähenenud. Kui nüüd tööliste palku vähendada veel tootmiskulude alla viimise otstarbel, siis tuleks teha seda üsna tunduvas ulatuses, kui tahetakse, et see abinõu mõjuks. Tööliste palgad varemil aastail suurtööstuses tegid valmistatud kaupade väärtusest 20%. Viimasel ajal see vahekord pole palju muutunud, sest ühes tööliste tasumisa lausega on vähenenud ka tööstustootodangu väärtus. Kui nüüd soovitakse ainult 3% võrra tootmiskulusid palkade arvel vähendada, siis tuleks tööliste palku alandada 15%. Pealegi laialdane tööliste ostujõu langus annaks siseturu kaupade müügis tagasimineku.

Põllumajanduses on alandatud tööliste palku rohkem — 1932 a. oli palkade vähenemine 40% eelmiste aastate tasemest. Käesoleval aastal alandati neid veelgi. Põllumajanduses on võimalik naturaalpalka osa suurendada ja sellega rahapalka suurt langust kompenseerida. Naturaalpalka osa on ka suurendatud. Kuid päris naturaalpalkale põllutöölisi üle viia ei saa, sest ka neil on vaja osa oma nõudeist täita rahaliste ostude teel. Põllumajanduses palgaliste tasu vähendamine peaks sündima veel tunduvas ulatuses, et tootmiskuludes saavutada selle arvel veel kokkuhoidu. Tegelik olukord on neid vahekordi isegi küllalt nivelleerinud ja põllutöölise palkade alandamine praeguses olukorras suurt parandust ei saa tuua.

Üldiselt on palgaalandamise tee tootmiskulude allaviimisel rahvamajanduse seisukohalt praeguses olukorras ebasoovitav.

Maksude vähendamine eksporditootmisaladel võiks tulla arvesse, kuid mõnel alal, nagu põllumajanduse kohta, on võimaluste järele seda tehtud. Kuna maksudesumma toodangu väärtusest üldiselt võttes kuigi suurt summat ei moodusta, siis tuleks maksusid viia alla õige suures ulatuses.

Ettevõtete kapitalide kohustuste vähendamine võiks sündida kahel abinõul — laenukapitalide protsendi alandamise ja laenude sissenõudmise seismapanemise teel, kui mitte tervelt laenusummalt, siis osalt — umbes 50%-lt.

Laenuprotsendi alandamine 8%-lt 6%-le oleks teatavaks soodustuseks tööstusele. Üldine laenudesumma eramajandusele ületab 200 milj. kr. Sellest on osa põllumajanduslike laene koormatud võrdlemisi madala %-ga. Kogu tööstuse kohta võiks seda soodustust lugeda umbes 1 milj. kr. ümber.

Kui umbes poolelt eksporditööstuse laenudest anda pikaajaline laenu tasumise ja %-maksmise moratorium, siis oleks see suuremaks soodustuseks, kui ainult %-alandamine. Kuid need abinõud võivad viia meie panganduse raskesse seisukorda ning nende toetuseks peaks siis leidma ressursse väljastpoolt.

Ligemale poole tööstuses valmistatavate kaupade väärtusest teevad toor- ja poolvalmissaadused. Kuna nende osatähtsus suur, siis oleks nende hindade alandamine tootmiskulude allaviimisel kõige efektiivne. Kuid toorainete ja poolvalmissaaduste hindade allasurumine tabaks paljuid toorainete tootvaid ettevõtteid. Üldiselt on aga toorainete hinnad juba võrdlemisi madalad. Metsahinnad on lüüdnud nii alla, et neid alandada palju enam ei saa. Eriti erametsadest tuleb tarbepuud praeguste hindadega müügiele vähe.

Põllumajanduses on ostu- ja müügiainete hindade vahe koor-mav. Müügiainete hindade langus, võrreldes 1925—29 a. keskmise tasemega, oli käesoleva aasta esimesel veerandil 65%, samal ajal ostuained odavnesid 30%. Selle vahe kujunemisel on määrav tähtsus kaubanduslikel ja muil vahetali-tusekuludel. Need lisanduvad põllumajanduse ostuainete hinnale püsivama osana juure, kuna müügiaineile lisanduvad nad alles peale müüki ja siis neid tasub põllumajandusesaaduste tarvitaja. Põllumajanduse ostu-müügiainete kääre koondada ostuainete hindade alandamisega ei ole kuigi suurel määral teostatav, vahet võib ikkagi koondada põllumajandusesaaduste hinna tõst-misega.

Ekspordikuludid alandada siis kui eksport kiiresti langeb pole teostatav ulatuses, et see avalduks tootmiskulude languses. Suurema summaga esi-nevad siin veokulud. Neid on juba alandatud ja raudteed on saanud ligemale 400.000 kr. võrra või arvel vähem sissetulekuid. Edaspidine alandamine oleks sisuliselt sama mis juuremaks, mis teostuks raudtee kaudu. Muid kulusid, mis ühenduses põllumajandusesaaduste ekspordiga, on raske koondada ulatuses, mil eksport väheneb. Või eksport on tänava 40% väiksem, kui möödunud aastal; kas eksportöörid suutsid sel määral oma kulusid koondada on küsitav.

Piimatootmistuste kulude koondamisel on jällegi suureks takis-tuseks piimaläbikäigu vähenemine. Käesoleva aasta nelja kuu jooksul piima läbi-käik piimatootmistuses vähenes 21,4% võrreldes eelmise aasta sama ajaga. Võid valmistati vähem 21,8%. Kui piimatootmistused suudavad selles ulatuses oma kulusid koondada, siis on see juba suur saavutus. Tootmiskulu suhteliselt toodetud ainete väärtusele aga võib tõusta, sest väärtuse summas on piima-talutuste läbikäik vähenenud palju enam.

Kui neid tootmiskulude allaviimise võimalusi lähemalt kaaluda, siis ei saa siin kätte nii suurt tagajärge, et selle efekt avalduks ekspordi elustumises. Pealegi üksikute alade tootmiskulude alandamine tõstaks neid teistel aladel ning üldiseks tulemuseks oleks rahvamajanduse läbikäigu vähenemine laial-daste tööliskihide ostujõu languse kui ka ettevõtete majanduslikkude läbi-käikude koondamise arvel. Majandusliku läbikäigu koondudes ebaproduktiiv-sed kulud rahvamajanduslikus väärtuste ringkäigus suurenevad järjest, ning nende osasuurst võib vähendada vastuabinõuga — läbikäigu suurendamisega.

Selgub, et ekspordialade elustumine tootmiskulude allaviimisega võib teostuda väga väikeses ulatuses ja pikema aja kestel ning et ekspordi elustuseks tuleb kasutada teisi teid.

Ekspordi toetamise võimalusi juuremaksu teel.

Teataval määral proovitud lahendusteks on otsene juuremaks ekspordile teiste siseturule toetuvate majandusalade arvel. Kui ekspordi osa toodangust on väike, siis võib sel lahendusviisil olla tulemusi. Kuid meie ekspordi osa-suuruse juures pole võimalik kasutada seda abinõu mõjuvalt. Enamjaos riiges on siseturu osasuurst suhteliselt rahvamajanduslikule toodangule palju suurem kui meil ja seal on mõeldavam, et suurest siseturu läbikäigust koondatakse

ressursid väikse eksportosa toetamiseks. Nii juba rahvamajanduse struktuurilt on meile ekspordi toetamise võimalused otseste juuremaksude kaudu enam raskendatud kui paljudel teistel riikidel.

Kui aga siiski seda abinõu ekspordi elustamiseks tahetakse kasutada ja nii, et sel oleks ka tulemusi, siis peab jõudma selgusele, kui suuri summasid see nõuaks ja kuidas neid summasid saada.

Meie ekspordi väärtus on vähenenud ühele veerandile, võrreldes 1930 a. Eriti käesoleval aastal on tagasimineik suur. Põllumajandusesaaduste ekspord on vähenenud võrreldes eelmise aastaga ligemale poolele, valmissaaduste ekspord andis nelja kuu jooksul vähenemise 22%, toor- ja poolvalmissaaduste veeti välja 12% vähem. Kui meie tahame tuua seisukorda parandust, siis peame leidma abinõud, et ekspordi tagasimineik jääks vähemalt seisma, nagu seda suutsid teha Soome ja Rootsi. Taani suutis tänava aasta esimesel veerandil oma ekspordi tunduvalt tõsta. Kui nende madala rahavääringuga riikide tulemusi ekspordi alal sooviksime saada kätte, siis peaksime teostama juuremaksusid meie tähtsama väljaveoturu — Inglise ja meie rahavääringu vahe ulatuses, s.o. peaksime leidma võimalusi ekspordile maksa juure praeguste vahakordade juures 32%. See ligikaudu tasakaalustaks meie ekspordi võistlusvõimet Skandinaavia ja teiste madala rahavääringuga maadega. Kuigi rahavääringu vahe neis riiges on suurem, meil selle vahe katteks jääks veel sel korral ekspordi seisukohalt väikseks paremuseks vähe madalam hindade tase siseturul. Kui selles ulatuses (32%) teostatav otsene juuremaks aitaks meil ekspordi tõsta eelmise aasta tasemele, s.o. aitaks hoida ära praeguse languse, siis tuleks meil ekspordile maksta juure 11—12 milj. kr. Siinjuures on arvestatud ka hindade langusega käesoleval aastal — üldiselt ekspordisaaduste hinnad ühes juuremaksuga oleksid siiski veel 15—20% madalamad kui keskmiselt eelmisel aastal. Tegelikult 32%-line rahavääringu langus annaks ekspordaladele suurema soodustuse kui 32%-line juuremaks.

Põllumajandusesaaduste ekspordile läheks juuremaksuks 5,7 milj. kr. Sellest teeks juuremaks:

võile	4.000	tuh. kr.
peekonile	600	„ „
linale	500	„ „
kartulile	200	„ „
muudele ainetele	400	„ „
<u>Kokku</u>	<u>5.700</u>	<u>tuh. kr.</u>

Tööstusesaaduste ekspordile tuleks maksa juure ligemale 5 milj. kr. Sellest:

Paberile ja paberi toormaterjalile (tselluloos)	2,0	milj. kr.
Tekstiilsaadusile	1,3	„ „
Puutööstusesaadusile	0,7	„ „
Muudele tööstusesaadusile	1,0	„ „

Kokku 5,0 milj. kr.

Metsasaadusile tuleks maksa juure 1,0—1,5 milj. kr. Metsasaaduste väljavedu selle juuremaksu ulatuse juures võiks elustuda enam ning juuremaksusumma võiks veel tõusta.

Kui meie teostaks juuremaksu ainult 15% ulatuses, siis nõuaks see ka ligemale 6 milj. kr. ja nagu senised kogemused lubavad järeldada, sel ei oleks kuigi suurt elustamise efekti.

Kui võtame arvesse ekspordi vähenemisi käesoleval aastal, siis tuleks 32-lise normi juures teostada juuremaks 8,5 milj. kr. ulatuses. Sellest:

Põllumajandusesaadusile	4,0 milj. kr.
Tööstusesaadusile	3,8 „ „
Metsasaadusile	0,7 „ „
	<hr/>
	8,5 milj. kr.

Et saada olulisemaid tagajärgi ekspordi elustamisel, siis tuleb arvestada juuremaksusummadega kõrgemas ulatuses, s.o. 11—12 milj. kr. piirides.

Sarnase summa saamine eramajandusest riigiparaadi kaudu praeguses olukorras on raskelt teostatav.

Ekspordi soodustamiseks on meil loodud erifond valuutamüügi 15%-lise maksustamisega. Kuni 10. juunini käesoleval aastal on erifondi laekunud 1.073 tuh. kr. Valuutamüügi maksustamine algas 13. dets. 1932. Nii võib seni laekunud summat pidada ligikaudu poolaasta tulemuseks. Kui järgmine poolaasta annaks samapalju tulusid fondi (tegelikult väliskaubandus ja ühes sellega valuuta läbikäik väheneb), siis võiks aasta kohta laekuda fondi umbes 2,1 milj. kr. Käesoleva aasta nelja kuu jooksul (jaanuar-aprill) tegi laekunud valuutamaksu summa 8,7% ekspordi väärtusest. Ekspordi väärtus oli neil kuil 8,2 milj. kr., valuutat müüdi aga ainult 4,5 milj. kr. eest, millest väike osa ilma maksustamata. Valuuta ostu ülekaal müügist oli väike (umbes 300 tuh. kr.). Need vahekorrad näitavad, et ekspordist saadavast valuutast suur osa ei tule Eesti Panka ning et suur osa impordist ei sünni mitte Eesti Pangast ostetud valuuta eest ning seega ei allu maksustamisele. Kui kogu impordiks minev valuuta tuleks maksustamisele, siis impordi ja ekspordi enamvähem tasakaalus olles peaks see andma võimaluse ekspordi soodustad maksunormi — s.o. 15% ulatuses. Tegelikult aga, nagu nelja kuu andmed näitavad, suutis valuutamaks anda ainult 8,7% ekspordist. Kui leitakse soovitavaks valuutamaksu tõsta — ütleme 30%-le, siis tuleb arvestada sellega, et valuuta ost-müük suhteliselt veelgi enam langeb ning maksunormi kahekordistuse juures saadakse summased rohkem paremal juhul vaid 50% ulatuses.

Väljaveo soodustuse erifondi summade laekumine (15% valuuta väärtusest) annab 32%-lise juuremaksu juures premeerimiseks vajalikust üldsummast — 1) ekspordi eelmise aasta taseme juures ainult 17—20%, käesoleva aasta väheneva ekspordi juures kuni 25%.

Kui valuutamüügi maksustamise normi tõsta 30-le, siis võiks erifondist katta esimesel juhul 25%, teisel umbes 35%.

Nii ei võimalda ekspordi soodustuseks loodud fond katta ekspordile juuremaksu ulatuses, mis ekspordi elustamiseks vajalik. Summasid tuleks hankida veel mujalt riigikassa kaudu. Millised võimalused siin arvesse võiksid tulla, selgub riigi tulude ja kulude vahekorra senisest kujunemisest.

Riigimajanduse tasakaalustamise vajadus on praegusel momendil meie majanduslikus korras raskemaid probleeme. Riigikassa eelmise aasta puudujääk ja käesoleva aasta tulude järjekindel vähenemine loovad olukorra, et meil siin tasakaalu saamiseks tuleb võtta väga radikaalsed abinõud kasutusele, kui meie ei leia võimalust teha põhjalikumaid ümberhinnanguid meie senises majandusepoliitilises suunas.

Riigitulud vähenesid meil 1932/33 a. võrreldes eelmisega 22%. Käesoleval aastal kestab vähenemine edasi. Jaanuari, veebruari, aprilli ja mai kuu tulud andsid vähenemise 13,7%. Käesoleva eelarveaasta esimese kahe kuu tulud on eelmisest aastast väiksemad 16%. Kui rahvamajandusliku läbikäigu koondumine jätkub, siis kestab riigi tulude vähenemine edasi ja on paratamatu eelarvega võrreldes suurem puudujääk — umbes 9—10 milj. kr.

Tulude- kulude tasakaalustamiseks vajalikud võimalused on palju kitsamad kui eelmisel aastal, kulude kokkuhoiu kui ka tulude suurendamise mõttes.

Suurema osa — 32,4 milj. kr. ehk 52% riigi kuludest moodustavad teenistusetasu, tervishoiu, hoolekande ja pensioni kulud.

1933/34 a. eelarves on nähtud ette:

Teenistusetasuks	27.223,5	tuh. kr.
Tervishoiuks	908,2	„ „
Hoolekandeks	1.074,6	„ „
Pensioneks	3.162,2	„ „
Kokku	32.368,5	tuh. kr.

Kui neid kulusid redutseerida 20% ulatuses, saaksime kokkuhoidu 6,4 milj. kr.

Teise tähtsama kulude ala moodustavad riigi ettevõtted — raudteed, post-telegraaf-telefon, piiritusemonopol ja riigimetsad.

Raudteed andsid möödunud aastal puudujäägi 630 tuh. kr. Käesoleval aastal on raudteel raske töötada tasakaalus, kuna veotariife on tugevasti alandatud ning kaupade vedu väheneb. Veotariifide alandamise arvel on läinud aastal raudteede tulud vähenenud umbes 1 milj. kr. Raudtee eksploatatsioonikulused on püütud alandada ning siin kaugemale minna võib vahest ainult pikema aja jooksul. Kui kaubavedu raudteel ei elustu, siis on raske kulused hoida tasakaalus. Käesoleva aasta viie kuu jooksul andsid raudteed tulusid 21,2% vähem eelmisest aastast.

Posti-telegraafi-telefoni tulud-kulud on eelarves nähtud ette tulude ülekaaluga 785 tuh. kr. ulatuses. Viie kuu jooksul on tulud vähenenud 8,5%.

Piiritusemonopoli tulud on viie kuu jooksul langenud 11,4%. Mais oli tulude vähenemine 20,3%.

Riigi ettevõtete alal tulude tase oleneb suuremal määral eramajanduse läbikäigust ja kui see langeb, siis on paratamatult ka riigiettevõtete tulude edaspidine langus.

Riigiettevõtete praeguses olukorras on raske oma tulused-kulused tasakaalustada ning võimata on neilt loota ülejääke teiste alade puudujääkide katteks. Tuleb arvestada praeguse läbikäigu ulatuse juures tunduvate puudujääkidega.

Muud riigi sissetulekud — riigiettevõtete puhaskasud, intressid ja muud moodustavad võrdlemisi väikese osatähtsuse üldtuludest. Ka neil aladel on tegemist tulude vähenemisega ja kui neid püüda suurendada, siis sünniks see õige suurel määral teiste riigiasutiste kulude suurenemise arvel.

Riigiettevõtete tulud võivad paraneda ainult üldise rahvamajandusliku läbikäigu suurenemisega.

Investeeringite kulused on käesoleva aasta eelarves vähe — 280.000 kr. Need on enamasti nähtud ette pooleliolevate tööde jätkamiseks ning nende vähendamine võiks tähendada varem loodud väärtuste osalist kaotust. Kui jätta ka need kulud ära, siis ei paranda see bilanssi palju.

Nii selgub, et reaalsemaks võimaluseks hoida kulused suuremas ulatuses kokku on tasude vähendamine. Kuid üksi see abinõu ei kata suurenevat puudujääki. Tuleks kasutada erakorralisi abinõusid. Nendena võiks tulla arvesse siselaen — tähtajaliste võlakohustuste väljaandmine ja juba varem kavatsatud klassi-loterii.

Tähtajaliste võlakohustuste realiseerimise võimalused olenevad palju laenu tingimustest. Aasta jooksul võiks realiseerida võlakohustusi praeguse olukorra juures võrdlemisi väikese summa. Samuti klassiloterii ei annaks sissetulekute suurendamiseks tähelepanuväärt tulemusi.

Need oleks aga mõeldavamad abinõud siseturul olevate vabade kapitalide mobiliseerimiseks. Ühes teenistusetasude vähendamisega varem nime-
tatud ulatuses (20%) tuleks riigi eelarve täitmisel veel teisi abinõusid leida.

Ülejääke, mis võiksid minna eksporttootmisalade toetuseks, pole võimalik saavutada.

Võiks tulla veel kaalumisele füüsiliste isikute maksu tõstmine. Sellest maksust moodustatud fondi eelarve on 15 kuu peale tasakaalus 4.750 tuh. kr. Sellest on nähtud ette — riigitulusesse Kr. 1.750.000 ja tööpuuduse vastu võitlemiseks Kr. 3.000.000. Käesoleva aasta esimese nelja kuu jooksul laekus fondi 17% vähem, kui oli nähtud ette kalkulatsioonis nende kuude peale.

Kui seda maksu tõsta 25% võrra, siis võiks selle tulemuseks olla paremal juhul eelarve täitmine ettenähtud ulatuses, kuid lisatulusid see ei annaks. Tööpuuduse vastu võitlemise fondi loodeti laekuvat 2,5 milj. kr. Kuna aga möödunud sesoonil on selle fondi summasid kasutatud ära ja kohustusi antud välja ümmarguselt 1.980 tuh. kr. ulatuses, jääb kasutamiseks eelolevaks se-
sooniks umbes 500 tuh. kr., millest kaugeltki ei jatku, sest on karta tööpuu-
duse süvenemist. Riigi-eelarve täitmiseks selle maksu arvel lisa ei saa koguda, kuigi seda maksu tunduvalt tõsta.

Riigikassal on veel õigusi riigikassatähtede emissiooni suurendada. Kui selle kaudu suudetak eelmise aasta täitmata jäänud kohustused katta, siis on see küllaldaseks tulemuseks. Jooksva eelarve puudujääkide katteks sellest ei jatku.

Eelarve tasakaalustuseks tuleb võtta ette riigikulude koondamine aladel, mis seda võimaldavad, misjuures suurema efekti annaks tasunormide vähen-
damine. Kui suur see vähendamine peaks olema, selleks on vaja täpsat kalku-
latsiooni. Teatava aja järele annaks see omakord negatiivselt tunda rahva
ostujõu tagasiminekena rahvamajanduse läbikäigu koondumises.

Nii osutub väga küsitavaks eksportalade toetamise suurendamise või-
malus riigikassa kaudu saadavil ressurssidel. Ka toetuste maksmine praeguses
ulatuses valuuta maksustamise arvel annab tunduva puudujäägi, millele tuleb
leida katet.

Premeerimissüsteemi üldiseks puuduseks on, et ta takistab normaalset
hinna kujunemist siseturul. Või premeerimine tõstis siseturu hindu enam kui
eksporthindu, mille tõttu või mahutus siseturul muutus väga intensiivseks.
Käesoleva aasta esimese nelja kuu jooksul piimatalitused ankeedi andmeil
müüsid siseturule võid 70% rohkem kui eelmisel aastal. Absoluutselt tähendab
see siseturu võitarnituse suurenemist umbes 150 tonni käesoleva aasta
viie kuu jooksul võrreldes eelmise aasta sama ajavahemikuga.

Juuremaksudest võib teatavali juhtudel tunduva osa minna kaubandus-
likkude vahetulede katteks ning ainult osa otsekohesele tootjale, nagu see
alguses avaldus linahindade vahekorras.

Kui praegune koondumisprotsess majanduses kestab, siis on meil raske
siseressursside arvel luua meie suhteliselt laialdastele eksportaladele sood-
samaid tootmisvõimalusi, ning tõsta võistlusvõimet välisurgudel, ilma et tõs-
taks hindade taset, mille kujunenud rahavääringu vahekorrad suruvad alla.

LISA III.

Rahavääringu madalamale tasemele laskmise võimalikest mõjutustist meie majandusele.

Viimasel ajal kogu maailmas kestnud majanduse läbikäigu koondumine on suurelt osalt põhjustatud hindade langusest raha kallinemise tagajärjel. Hindade langus võib sündida tootmise omahinna ehk raha ostujõu tõusu arvel. Lühemat aega võib ka languse põhjuseks olla liig suur toodang suhteliselt tarvitajate ostujõule, mis ka üleelatava kriisi alul tuli ilmsiks. Kõigi nende kõrvalnähtuste tulemusena on kulla alusel olevate rahavääringute ostuvõime järjest tõusnud, mis avaldub kõigi ainete hindade enneolematu languses.

Hindade suur langus on muutnud põhjalikult hindade kujunemist ja hinna koostist. Tootja poolt saadava ja tarvitaja poolt makstava hinna vahe on tugevasti suurenenud. Näiteks Taani või põllumehete väljamakstava hinna ja sama või Londonis tarvitaja poolt makstava hinna vahe oli — 1929 a. — 32%, 1930 a. — 40%, 1932 a. — 56%. Eesti või põllumehete väljamaksetava hinna ja Londonis või (Taani) väikemüügihinna vahe oli 1929 a. 46%, 1932 a. üle 80%. See näitab kuivõrt hinnalangus on mõjutanud tootja poolt saadava ja tarvitaja poolt makstava hinnavahe süvenemist. Mida suurem on aga see vahe, seda raskemaks kujuneb tootmisalade, eriti aga põllumajanduse seisukord. Tootmisaladel tuleb müüa oma saadusi madala hinnaga ning osta vahetalitusekulude osa suurenemise tõttu kõrgema hinnaga.

Rahavääringu madalamale tasemele laskmine tõstab eksportsaaduste, vähesel määral ka siseturu saaduste hindu, ühtlasi vähendab vahetalitusekulude osasuurst ning viib tootmis- ja tarvitushinnad üksteisele ligemale.

See ongi, peale paljude muude, positiivsemaks muutuvate vahetõrgete tähtsamaks tulemuseks, mille tõttu madalam rahakurs teatavas olukorras elustab majanduslikku tegevust ja suurendab ning aktiveerib tootmisaladesse mahutatud kapitali rakendusvõimet.

Mil määral see võib sündida, oleneb iga riigi majanduse struktuurist — majandusalade vahetõrgetest ja kujunenud tootmisbaasi vahetõrgetest. Kui tootmisalade tegevus on rajatud enam omamaa tooraineile ning kui eksteniivsemate alade osasuurst rahvamajanduses on küllalt suur, sarnasel korral rahakursi alandamine annab kriisi tõttu raskustesse sattunud majandusaladel suuri paremusi ja suuremal määral võimaldab nende tegevuse elustamist. Effekti ulatus oleneb paljuist asjaoludest, mis omavahel tihedalt seotud ning seetõttu on raske täpsamalt arvata selle abinõu tagajärgede ulatust, kindlamalt võib määritleda vaid nende tagajärgede suuna.

Arvesse võttes meie majandusliku struktuuri ja väliskaubanduslike sidemete ja sõltuvuse vahetõrget, rahavääringu allalaskmisel, kui sellega soovi-

takse saavutada soodsamat efekti, tuleks pidada Rootsi krooni praegust taset. 16. juuni k. a. kursside järgi oli rahavääringute seis:

	1 £	Langus kulla pariteedilt %-des
Rootsi kroon	19,46	35,8
Taani kroon	22,42	44,3
Norra kroon	19,76	36,8
Soome mark	227,3	41,5

Rootsi kr. suhe Ingl. naelaga on 19,46, langus kulla pariteedilt 35,8%.

Järgnevais kalkulatsioones lähtume rahavääringu muutusest 35% ulatuses.

Siin püüame määritleda rahavääringu muutuse mõjutust nimetatud ulatuses:

hindade tasemele,

eksport-tootmisaladele, põllumajandusele ja tööstusele eraldi tootmise ja kapitali vahekorradade kujunemise seisukohalt.

väliskaubanduse tulemustele,

rahandusele ja pangandusele,

riigimajandusele,

palgaliste teenistusele ja ostujõule.

Hindade kujunemine.

Rahavääringu odavnemine ei mõjuta hindade tõusu siseturul kaugeltki mitte samal määral. Üldine hindade taseme tõus on palju väiksem. Seda näeme kõigis madala rahavääringuga maades. Toome võrdluse Inglise ja Skandinaavia riikide kohta 1. jaanuariks 1933, võrreldes 1. sept. 1931:

	Rahavääringu langus %-des	Suurmüügihindade indeks (Sept. 1931=100)	Hinnatase vähem tõusnud kui raha- vääring langened %-des
Inglise	30,93	101,1	29,8
Rootsi	31,72	99,1	32,6
Taani	36,90	107,3	24,4
Norra	35,56	104,3	31,3
Soome	42,12	113,9	28,2

Rahavääringu langus neis viies riigis oli 30,9% — kuni 42,1%, hindade muutus — 0,9 kuni +13,9%. Hinnatase on tõusnud vähem kui rahavääring langened 28,2 kuni 32,6%. Nii suur vahe olenes osalt sellest, et maailmaturul ka 1932 a. hinnad veelgi langesid, kuid langus polnud kaugeltki nii suur, kui selgunud rahavääringu languse ja hinnataseme vahe madala rahavääringuga riiges. Hinnalangus oli septembrist 1931 a. kuni jaanuarini 1933 a. Saksas 16%, Ühendriigis 16%, Prantsuses 13%, Šveitsis 14%, Tšehhoslovakkias 18%, Hollandis 18% Eestis, 9%. Siin näeme, et püsiva valuutaga maade hinnatase on jäänud tunduvalt kõrgemale, kui eeldaks seda rahavääringu vahe. Eestis on hinnad teiste riikidega võrreldes jäänud siseturul palju kõrgemale. Osalt on see meil mõnel tootmisalal, nagu põllumajanduses, hindade pinget „kääride“ tõttu veelgi enam süvendanud.

Kui nüüd meie rahavääring lastakse madalamale tasemele 35% võrra, siis üldine hinnatase tõuseks meil 12—15% võrra, s. t. meie hindade tase ühtlustuks umbes Skandinaavia riikide tasemega. Enam tõuseks importkaupade hinnad, kuna sisekaupade hindade tõus kujuneks üsna väikseks, kuigi esimeste nädalate jooksul tekib katse tõsta neid enam, madal ostujõud surub nad varsti tagasi normaal-vahekorrisse. Tähtsamate importkaupade tarvitusainete hind tõuseks — snt. kg-lt:

		Hinnatõus snt. — kg-lt
suhkur	9%	4
tubak	10%	— ¹⁾
sool	26%	1,6
heeringad	26%	10,4

Import-kaupade hinnad tõuseks vastupidiselt tollimäärale, mida kõrgem toll — seda väiksem hinnatõus. Alandades mõne tähtsama kauba pealt vähe tolli, hind ei tõuseks üldse. Näiteks suhkrutolli alandamine 3—4 sendi võrra kg-lt hoiaks hinnatõusu ära.

Elumaksumus tõuseks vähem kui üldine hindade tase — elumaksumuse tõusu võiks arvata 8—10%, nagu need vahekorrad on kujunenud ka teistes madala rahavääringuga riiges.

Väikest hinnatõusu, eriti põllumajandusesaaduste alal, tuleb pidada soovitatavaks, et põllumajanduse ostujõudu tõsta ka siseturu arvel. Eksport-saaduste hindade tõus loobki selle efekti. Kuid tähtsamad toitained — leib ja liha (veiseliha) jäävad sellest mõjutusest välja.

Kui ka hindade tõus kujuneks vähe suuremaks, siis ei tuleks seda võtta mitte negatiivse nähtusena, vaid see aitaks kiiremini elustada tegevusalasid ja raharingvoolu.

Tähtsamaks kogu küsimuses on probleem — kuidas rahavääringu ma-dalamale tasemele laskmine mõjutab tootmisalade tegevust.

Mõju põllumajandusele.

Kõige suurema efekti annab meil rahavääringu alandamine põllu-majanduses. Põllumajandus tarvitab importkaupu suhteliselt oma turu-toodangule võrdlemisi vähe. Kogu põllumajanduse ostudest oli sisse-veo-kaupu (raamatup. andm. 1931/32 a.) 18,9% kogu rahalisest väljaminekuist. Peale selle läheb 8% kaupade ostuks, milles on osa sise- ja osa väliskaupa. Sellest tuleks eelmisele protsendile arvata juurde umbes 3%. Saaksime üm-marguselt 22%, mille ulatuses põllupidaja kasutab välismaa kaupu. Kui need 22% tõuseks hinnas 35% (valuutavääringu vahe võrra), siis teeks see kogu rahaliste väljaminekute tõusu 7,7%. Kuid nende kaupade hind ei tõuse mitte 35%, vaid halvemal juhul ainult 25%, sest põllupidaja ostudes on palju eratarvitusekaupu, millele hind tõuseb vaid 10—15%. 25%-lise ostukaupade hinnatõusu juures suureneks kogu rahalised väljaminekud vaid 5,5%. See oleks rahavääringu otsene mõju rahaliste väljaminekute vahekorrale.

Põllumehe rahalised sissetulekud tõuseks aga õige tunduvalt. Võtame vaatlusele põllupidaja tähtsama müügikauba ja väljaveoaine — või. Küsimus on kuidas kujuneb piima eest väljamaksu hind põllupidajale. Esialgu teeme siin kalkulatsiooni põllupidajale piima väljamaksu hinna kujunemisest, arves-tades, et piima ümbertöötamise ja vahetalituse kulud jäävad endisiks. Tule-tuse teeme 1932 a. tegelikkude hindade alusel.

Kui rahavääring alla lastakse 35%, siis tähendaks see madalama va-luuta enamsaamist 53,8%. Ingl. £ o. kurss oleks sel korral kr. 12.50 asemel kr. 19.23, seega vahe kr. 6.73 ehk 53,8%.

	Hinnad sentides 1932
1. Piima eest maksti põllupidajaile kg-st	3,8
2. Piima eest, mis läks ühe kg või valmistuseks, sai põllup.	93
3. Välisurul saadi või kg-st	124
4. Põllupidajale makstud ja välisurul saadud võihinna vahe kg-lt	31
5. Kui rahavääring oleks olnud 35% madalam, siis oleks välis-urul saadud 53,8% enam ehk või kg-st	190

¹⁾ Toormaterjalide väikese osatähtsuse juures oleks väljamüügihinna tõus üsna väike.

6. Arvates maha püsivad vahetalituse ja ümbertöötamise kuld, rahavääringulanguse tõttu tõusnud või väljaveohinnast oleks põllupidajate poolt saadud või hind kg-st 159
7. Seega rahavääringu 35%-lise languse juures oleks tõusnud väljamaksu hind põllupidajale % 70

Vahekulude püsivuse juures piima eest väljamaksu hind põllupidajaile tõuseks suhteliselt õige tunduvalt enam, kui langeks rahavääring. Praeguse eelmisest aastaist madalama võihinna taseme juures oleks see enamtõus veelgi suurem.

Põllupidaja sai piima eest, mis kulus ühe kg või valmistamiseks — 1932 a. 93 senti. Kui rahavääring oleks olnud madalam 35% võrra, sama vahekulude juures oleks põllupidaja saanud sama piimakoguse eest 1932 a. 159 senti ehk 70% enam.

Et see vahekord niiviisi kujuneb, näitavad ka hindade vahekorrad Taanis. Võrdluseks võtame Taani või Kopenhaageni noteeringu hinnad, mille alusel sünnib maksmine piimatalitustele. 1932 a. keskmiselt Taani või Kopenhaageni noteering oli 180 ööri kg., kulla alusel kursi järele oleks hind olnud 124 ööri kg., seega oli noteering kõrgem 45,2%. Kursi vahe oli aga kõigest 29,7%. Käesoleva aasta veebruaris oli noteeritud hind 178 ööri, kulla alusel oleks ta olnud 100 ööri; seega oli noteering kõrgem 78%, kursi langus oli aga 43,05%.

Nii on rahavääringu allalaskmisel mõju põllupidajate poolt saadavale hinnale tunduvalt suurem rahavääringu vahest kullapariteediga. Kuigi vahetalitusekulud ka vähe tõusevad, siiski ei kata see nimetatud vahet. Kui oletada, et vahetalitusekulud oleksid kasutanud piimahinna tõusust 10%, ka sel korral põllumajanduse sissetulekud eksportsaaduste müügist oleks tõusnud 1932 a. umbes 12—13 milj. kr. võrra.

Praegu on eksportsaaduste hinnatase keskmiselt võttes eelmisest aastast tunduvalt madalam ning seetõttu on rahavääringu allalaskmise efekt põllupidaja poolt saadavale hinnale suurem.

Kulu vahekorrad põllumajanduses on juba rahaliste sissetulekute vähenemise järgi kujunenud välja teatavas vahekorras ning need kuigi tunduvas ulatuses ei tõuseks. Kui kulud tõusevad üldisele suurmüügi-hinna tasemele, s. o. 12—15%, ka siis on rahavääringu madalusest põllupidajaile suur kasu.

Eksporthindade tõusu tagajärjeks oleks ka põllumajanduse ostu- ja müügiainete käärade koondamine tunduvas ulatuses. Eriti tõuseks põllumajanduse ostujõud suhteliselt omamaa kaupadele.

Põllumajanduse üldised rahalised sissetulekud muidugi ei suureneks eksportkaupade hinna vahekorras, sest siseturule mineva toodangu osa hinnad tõuseks vähem. Sel on positiivne tähtsus, sest praegu olid siseturu hinnad tihti soodsamad ning see juhtis tähelepanu eksportsaaduste tootmiselt ära. Piimatalitused müüsid võid siseturule enam kui eelmisel aastal. Paremaste hinnavahekordade juures oleks kindlasti sellest võist suur osa läinud välisturule.

Kaalutlused näitavad, et põllumajandus eksporttootmise alal saaks tunduvasid paremusi. See loomulikult ergutaks tootma enam eksportsaadusi. Kuivõrt toodang tõuseks, on raske arvata. Kui loomasööda reservid lubavad, siis ei ole takistusi, et toodang sügise poole tõuseks uuesti eelmise aasta tasemele, sest kari on veel alles, kuigi nõrgemas seisukorras. Peale otsese talundite oma tootmise, põllumajanduse sissetulekud suurenevad ka kõrvaltöödest, peamiselt metsaveost, sest metsaekspordi alal on oodata suuremat elavnemist.

Mõju tööstusele.

Tööstusaladest suurema soodustuse saavad eksportialad. Siseturu aladele mõjub see niipalju, kuipalju suurenevad müügivõimalused majandusliku läbikäigu üldise elavnemise tagajärjel.

Eksporditööstuses on praegu tootmise ja ekspordi takistuseks koormavad vahetult ja seetõttu nõrk võistlusvõime. Tootmiskulud tööstuses vähe kallinevad, kuid jällegi mitte rahavääringu languse vahekorras. Siin toome kalkulatsiooni tulemused eksport-tootmisalade omahinna kallinemise kohta juhul kui rahavääring langeb 35%. Kalkulatsioonis on võetud eelduseks, et rahavääringu languse korral nimetatud ulatuses tööstuses tarvitatud toorainete hinnad tõusevad — välismaa toorained 35%, omamaa toorained 15%. Tegelikult toorainete hinnad tõusevad vähem. Osa välistooraineid on koormatud tolliga, kuigi väiksega ning toorainete veokulud ei tõuse ka ses ulatuses. Omamaa tooraineist paljude hinnad tõusevad üsna vähe.

Nimetatud toorainete kallinemise eeldusega (35 ja 15%) tööstuse-saaduste omahind tõuseb:

tekstiiltööstuses	14—15%
puutööstuses	10%
paberi- ja tselluloositööstuses	11%

Omahinna tõusu juures toodud ulatuses jääks neile tööstusaladele paremuseks 20—25 valmistatavate kaupade hinnast. See annaks võimaluse ka teisi tootmiskulusid, eeskätt tööliste palku teatava aja järele tõsta.

Toodangu suurendamise efekt võib teravamalt mitte ilmsiks tulla esimeste kuude jooksul, kuid talvekuudel, millal meil tööpuudus kõige suurem, on paranemine tunduv. Tööstus on seotud tellimiste saamisega ja toorainete muretsemisega ning neiks ettevalmistusiks läheb aega. Üksikutel eksporditööstusaladel rahavääringu alandamisega saadav efekt ilmneb varsti.

Kui suur võib olla toodangu tõus üksikuil tööstusaladel, on raske arvata, sest on leitud palju välisoludest. Et tööstuse võistlusvõime tõuseb, siis on arusaadav, et nad välisurgudel võivad esineda aktiivsemalt. Eriti võib elavneda metsa eksport. Metsa on tänapäev rohkem töötatud üles kui aasta varem. Eriti on aga loota elavnemist metsa ülestöötamise alal eeloleval hooajal. Eksport-tööstuse alal võib loota, et nende tegevus sügiskuudel tõuseb vähemalt eelmise aasta tasemele.

Neil siseturu jaoks töötavil tööstuseharudel, mis töötavad peamiselt välistoorainel, kui toorainete osatähtsus toodangus on suur, seisukord võib muutuda vähe halvemaks. Välistoodete hinnatõus siseturul osalt aga aitab ka siseturu tööstusel tasakaalustada oma võistlusvõimet.

Üksikute ettevõtete kohta tehtud kalkulatsioonid lubavad tõendada, et eksporditööstusaladel toodangu langus jääb seisma ja tootmist võidakse aktiveerida ning teatava aja jooksul tõsta, kui muidugi välisurgudel ei teki uusi seni ettenägematuid kitsendavaid asjaolusid.

Kapitali vahetõrgete kujunemine tootmisaladel.

Tootmisalade — põllumajanduse kui ka tööstuse tegevusvõime suurendamiseks on olulise tähtsusega aktiiv- ja passiivkapitali vahetõrgete paranemine rahavääringu alanemisel.

Tegevuse koondumise ja ühes sellega rahalise läbikäigu vähenemise tagajärjel on ettevõtete aktiivate väärtus suhteliselt nende passiva kohustustele väga palju langenud. Kui eksporditööstuse toodang on üle poole langenud, siis vastavalt sellele on ka vähenenud ettevõtete mahutatud kapitalide väärtus ning ühtlasi on vähenenud ka kapitali kohustuste täitmise võime, võla tasumine ja võlaprotsentide maksmine.

Kuid ettevõttesse mahutatud kapitalide vastu esitatakse nõudmisi ikkagi endises või ainult vähe langenud ulatuses. On arusaadav, et ettevõtteid, kui nad tahavad töötada edasi, peavad tõmbama teised kulud viimase võimaluseni kokku, et võlakapitali nõudeid täita, sest nende täitmatajätmine tähendaks ettevõtte maksujõuetust ja selle tagajärgi. Rahavääringu alandamine 35% võrra lahendab neid kapitali ebasoodsaid vahekordi tunduvalt, tõstes tegevuse elustamisega aktive väärtust ja nende kohustuste täitmise võimet.

Kui ettevõtte aktiival lasuvate kohustuste ulatus püsib, aktiva kohustuste täitmisevõime tegevuse raugemise tagajärjel aga järjest langeb, siis on paratamatu, et ettevõtte järjest enam kaotab ka oma teovõimet. Sellele järgneb ettevõtte maksujõuetus ja ümberhinnang avalikõiguslikus korras, mille tagajärjel suur osa kapitali kustutatakse. See kustutus sünnib kas ettevõtja oma- või laenukapitali arvel.

Praeguse kriisi ulatuse juures ei saa mitte igal juhul ettevõtte pankrotteerumist põhjendada puudulikkude kalkulatsioonidega kapitalide investeerimisel. Kriisi tõttu tekkinud raskused ei piirdu mitte ühe ettevõtte või alaga, vaid raskuste põhjused on enamjaolt üldised ja ettevõtja organiseerimisvõimest olenematu.

Kapitali vahekordade paranemist rahavääringu alandamise teel ei saa seepärast mitte võtta kui ettevõtjaile antavat erisoodustust. Ka ei sünni see laenukapitali arvel, sest ka laenukapitali reaolväärtus kogu rahvamajanduse ulatuses on rahvamajanduse tegevuse aktiivsusest, mitte aga nõude nominaalsest suurusest.

Kapitali vahekordade paranemine rahavääringu alandamisel on tähtsaks teguriks tootmisalade tegevuse aktiveerimisel, eriti aga eksportialadel, millised enam laenukapitaliga koormatud. Ka põllumajanduses on ekspordiks tootvate majapidamiste võlakoores suurem ning kapitali vahekorrad ebaterve- mad ning seetõttu annab kapitali vahekordade parandamine suurema efekti ekspordisaaduste tootmises.

Väliskaubanduse kujunemine.

Rahavääringu allalaskmine mõjub ühelt poolt soodustavalt ekspordile, teiselt poolt pidurdab sissevedu. Eksportainete hinnad tõusevad enam kui üldine hinnatase siseturul, eksportained kallinevad samuti enam kui siseturu- hinnad, ning see tähendab nende võistlusvõimet. See on ka selgesti näha madala rahavääringuga maade väliskaubanduse tulemustest. Kuigi möödunud aastal väljaveo vähenes veel kõigis riiges majanduskriisi süvenemise tõttu, madala rahavääringuga riikide väljaveo vähenes palju väiksemal määral, kui väljaveo väärtuse võrdlus teha ka kulla alusel. Kulla alusel võetud väljaveo väärtuse langus oli madala rahavääringuga riiges 25—30% väiksem, kui püsiva rahavääringuga riiges. Madala rahavääringuga riikide omas valuutas väljaveo väärtus jäi eelmise aasta tasemele. See tähendab, et raha läbikäik, niipalju kui see on olnud väliskaubandusest, siseturul ei vähenenud, kuna ta teistes kõrge valuutaga maades langes 35—40%.

Kuidas väliskaubandus summaliselt võib kujuneda, on olnud tootmisalade seisukorrast. Üldiselt võib aga tähendada, et aktiivse bilansi aktiveet tõuseb kujuneva hindade vahekorra tõttu ning see lubab seni bilansi hoidmiseks kasutatud kitsendusi tunduvalt nõrgendada.

Panganduse ja rahanduse seisukorra kujunemine.

Seni on avaldatud suuri kartusi, et rahavääringu allalaskmisel meie pangandus satub selle tagajärjel raskustesse, kuna on karta, et algab suurem

hoiuserahade väljavool. Senised tähelepanekud teist riigest näitavad, et hoiuserahade väljavool suureneb kõige enam ajajärkudel, millal oodata on muutusi rahanduses. Kuid peale muutust hoiuserahade väljavoolu tähelepanuväärt ulatuses ei teki. Eriti kui saadakse luua meeoleolu ja anda teatavad kindlustused, et edaspidised kursikõikumised jäävad ära ehk võivad sündida vaid üsna väikeses ulatuses.

Pankade bilansside tervendamise seisukohalt rahavääringu allalaskmisel on positiivsed tulemused. Tootmisalade elustumisega pankade aktive väärtus tõuseb, tõuseb laenude likviidsus ning ühtlasi ka hoiuserahade katte reaali väärtus. Praegu maal asuvate väikete ühispankade seis sarnaneb kreditorite poolt vabatahtlikult lubatud moratoriumile, milline seisukord kaua ei saa kesta. Laenude likviidne osa on minimaalne ning isegi väiksemate hoiuserahade väljamaksmine teeb raskusi. Tootmise elavnemise ja rahalise läbikäigu suurenemisega tõuseks laenude likviidsus ning pankade tegevus muutuks normaalsemaks.

Aktiivpankade tegevus on suures ulatuses koondunud ning aktive kate vähenenud. Ka siin oli illikviidsete laenude suurenemine paratamatu.

Hoiuserahade reaali väärtuse langus on näiline. Päevakursi järgi arvestades tekib küll vahe, kuid praeguse olukorra edasi kestes oleks paratamatu aktive osaline ümberhindang ja selle tagajärjel ka osaline hoiuserahade kustutus. Tuleb ka võtta veel arvesse, et hoiuserahade sisuline väärtus viimaseil aastail on tugevasti tõusnud (üle 35%) ja seda konjunktuuri halvendamise tagajärjel aktiivsetel majandusaladel.

Rahavääringu alanemise mõju riigimajandusele.

Tulude laekumine majandusaladel (raudteed, post-tel.-telefon ja muud ettevõtted) liigub enam-vähem kooskõlas rahvamajanduse läbikäigu liikumisega. Rahvamajanduse läbikäigu elavnedes suureneb ka nende alade läbikäik ning ühtlasi tulud. Tulud otsekohestest ja kaudsetest maksudest maksunormide püsivuse juures võivad anda tulusid mõne aja jooksul ligikaudselt endises ulatuses, kuigi rahvamajanduses läbikäik väheneb. Pikema aja kestel ka tulud maksudest lähevad järele rahvamajanduse läbikäigu vähenemisele.

Vastupidiselt, rahvamajanduse läbikäigu suurenemine annab riigiettevõtete alal otsese tõusu, kuna tulude suurenemine maksude arvel sünnib hiljem.

Rahavääringu madalamale tasemele laskmisel tõusevad raudtee ja posti tulud ning sissetulekud piiritusemonopolist. Maksude alal kiire suurenemise annavad sissetulekud lõivudest. Tollitulud võivad tõusta selle järele, kui ekspordi elustudes võib lubada suuremat sissevedu. Üldiselt riigitulude suurenemine sünnib tunduvas ulatuses, kui mitte rahavääringu languse vahekorras.

Kulude suurenemine sünnib riigiettevõtete ja riigiasutiste majandusekulude arvel. Kulude suurenemine on siiski palju väiksem kui tulude tõus. Kulud tõusevad vähem, kui siseturu üldine hinnatase, sest kaupade ostukulud teevad riigiettevõtete kuludest väikese osa.

Teenistusetasude alal vähemalt esialgu, kuni püsivad endised normid, suurenemist ei tule. Pärastpoole, kui riigikassa ressursid juba lubavad, tulevad võtta revideerimisele kriisimaks ja senised palkade vähendamised. Need teenistusetasu parandused peaaegu katavad elumaksumuse tõusu.

Riigi kulud suurenevad veel välisostude ja väliskohustuste täitmise arvel, kui ei leita võimalust, et riigikassa saab teatava aja kestel osta valuutat endise kursiga varem müüdud valuuta ehk reserve arvel.

1932 a. riigikassal oli kulused väliskohuste täitmiseks ja välisostudeks: valitsusvaheliste võlgade ja nende protsentide tasumiseks	1.796	tuh. kr.
muude laenude pealt	1.467	„ „
diplomaat- ja konsulaaresinduste kulud (kulude ülekaal)	545	„ „
rahvusvaheliste asutuste liikmemaksud	79	„ „
muud kulud välisrahas (kulude ülekaal)	499	„ „
	<hr/>	

Kokku 4.386 tuh. kr.

Kui käesoleval aastal kulutusi välisrahas oleks samapalju ja sellest tuleks maksta 35% rohkem, siis nõuaks see lisakulused 1,5 milj. kr.

Väliskohustuste täitmine üldmajanduslikust seisukohast ei sünni mitte rahas, vaid väärtustes ning seetõttu rahakursi muutus väliskohustuste koorma suurust ei muuda. Küsimus tuleb seega käsitleda üksikute asutuste ehk ettevõtete bilansi seisukohalt — kas tulud selle võrra suurenevad, et saada väliskohustusi täita siseturu hinnataseme seisukohalt kallimas valuutas.

Konkreetsemat kalkulatsiooni riigi tulude-kulude vähenemise seisukohalt on raske teha. Kuid üldiselt võib tõendada, et praegu kestev vähenemine jääb varsti ära ja tulude-kulude vahekorrad muutub soodsamaks.

Mõju palgaliste teenistusele ja ostujõule.

Palgaliste reaalteenistus rahavääringu allalaskmisel langeb elumaksu-
muse tõusu võrra, s. o. palju vähem, kui odavneb rahavääring. Praeguses
olukorras 35%-lisel rahavääringu langusel tuleks palgaliste reaalteenistuse
langust kõige enam arvata kuni 10%. Teistes madala rahavääringuga maades,
kes lahkusid kulla-aluselt 1931 aastal, tööliste reaalteenistus üldse ei lan-
genud. Üldine hinnatase jäi ka endiseks või tõusis vähe, kuna aga elumaksu-
mus üüride ja muude kulutuste arvel langes. Elumaksu-
muse-indeksi langus oli 1932 a. jooksul:

Inglises	7%
Rootsis	4 „
Soomes	1 „

Taanis elumaksumus ei muutunud.

Niisugune vahekorrad võis kujuneda olukorras, kui maailmaturul hindade
langus kestis veel edasi ning püsiva valuuta maad hindade kui ka elumak-
sumuse taset pidid suruma enam alla.

Kuna teenistuse tasunormid palju ei muutunud ning elumaksumus ei
tõusnud, siis ei muutunud palju ka palgaliste reaalteenistus.

Toome ülevaate Rahvasteliidu Tööstusbüroo andmeil tööliste reaalteenis-
tuse kohta.

Reaalteenistuse: + tõus

— langus 1932 a. jooksul võrreldes 1931 aastaga.

Inglise	+0,9%	(nädalapalga alusel)
Taani	+0,6 „	(tunnitasu „)
Saksa	—4,4 „	(tunnitasu „)
Tšehhoslovakkia	+2,4 „	(nädalapalga „)
P.-A. Ühendriigid	—14,3 „	(nädalapalga „)

Meil kujunevad vahekorrad veidi teisiti. Sest ajast, kui madala raha-
vääringuga riigid kulla aluselt lahkusid, on meil hindade ja elumaksu-
muse tase langenud. Suurmüügihindade tase 1931 a. keskmisega võrreldes langes
91-lt 79-le k. a. aprillis, seega langus 13%, elumaksumus langes samal ajal
100-lt 86-le, langus 14%. Rahavääringu allalaskmisel 35% võrra tõuseb
elumaksumus uuesti. Kuid tõus ei ole mitte 14%, vaid tunduvalt vähem.

Madala rahavääringuga maades on elumaksumus sest ajast läinud veel alla ja meie tase tasakaalustub ligikaudu nende omaga. Meil on tunduvalt odavenenud üürid ja mõned teised kulud, mis rahavääringu muutusega ei tõuse kuigi palju. Võttes arvesse neid mittetõusvaid kulusid, elumaksumus ei võiks tõusta 10%.

Sama aja jooksul, mil elumaksumus langenud, tööliste reaalteenistus tunnitasu alusel on meil jäänud endiseks. Kuid reaalteenistus nädalateenistuse alusel langes, sest vähendati tööpäevi ja töötunde. Kui tootmise elustumisel töötundide arv suureneb, siis kompenseerib see tunduval määral elumaksumuse tõusu.

Palgaliste kogu palgasumma, mis viimasel ajal järjest langenud ja praeguse olukorra edasi kestes langeb veelgi, majandusliku läbikäigu suurenemisel tõuseb, sest töötamisvõimalused laienevad. Nii ei raskene rahavääringu allalaskmisel tööliste seisukord, kui seda võtta kogu töölistihi kohta. Üksikud kindlal kohal ja kindla palgaga töötajad vähe kaotavad, võrreldes nende palga praeguse ostujõuga. Rahva üldine ostujõud aga suureneb, sest tööd ja teenistust saavad ka need, kes praegu on väljas väärtuste loomisest kui ka nende tarvitamisest.

Ekstlik oleks võtta rahakursi muutust kui majandusekriisi lahendust. Seda tuleb ikkagi hinnata kui kriisiraskusi pehmendavat abinõu, mis praeguste tootmisalade seisukohalt ebasoodsaiks kujunenud hinnavahekordi aitaks parandada ja tootmisaladele annaks võimaluse töötada edasi. Ühes sellega peavad aga käima kaasas palju teisi organisatsioonilisi võtteid, mis aitaksid ühelt poolt rahavääringu languse, kui tervendava teguri mõjulepäasmist ning teiselt, neutraliseeriks selle abinõu võimalikke pahesid.

Riigi sissetulekute suurendamiseks tuleb vast mõnedel riigiettevõtete alal norme vähe tõsta. Raudtee tariifide seniseid vähendusi võib osalt kaotada, sest praeguste normide juures paljude kaupade vedu osutub ebatasuyaks. Metsa müügihinda võib samuti vähe tõsta ning metsaekspordi elustumisel on loota, et metsadest üle taksihinna pakutakse enam kui viimasel aastal.

Suureks paremuseks on veel, et kaob praegune pinge valuuta-turul. Madalama rahavääringu juures ekspordist saadava välisraha pakkumine suureneb, sest suurelt jaolt kaovad põhjused, mis ahvatlesid valuuta realiseerimiseks kõrvalteid otsima.

Mõnelt poolt on avaldatud arvamist, et E. krooni väärtuse allaviimisel tema praeguselt tasemelt meil võimalik ei ole tema väärtust enam hoida ja E. krooni väärtus kaootiliselt langeb. Peab tähendama, et need arvamised ei ole millegagi põhjendatud. Vabariigi Valitsusel ja Eesti Pangal on küllaldaselt abinõusid krooni väärtuse stabiilsena hoidmiseks. Kui E. krooni väärtus tema endiselt kulla tasemelt on langenud, kuna aga kulla tagavara E. P. endiseks on jäänud, on selle tagajärjel krooni kullakate vastavalt tõusnud ja on selge, et krooni kurssi ühe ja sellesama kattevaraga tema madalamal tasemel kergem on stabiilsena hoida kui endisel kõrgel tasemel. Peale seda on meil valuuta ostumüügi alal maksivad kitsendused, millega õieti võimalus üldse on ära võetud E. kroonil langeda. Neid kitsendusi ei ole võimalik korraga kaotada, vaid kitsenduste kaotamine peab sündima järkjärgult vastavalt sellele, kuidas meie ekspordi arendada ja ühtlasi sellega nõudmisi välisraha peale rahuldada suudame. Kõigi kitsenduste kaotamine võib aset leida alles siis, kui meie kõiki valuutanõudmisi rahuldada suudame ja ühes sellega ka usalduse meie raha väärtusesse täiesti oleme jalule seadnud. Peab tähendama, et E. krooni väärtuse madalamale tasemele asetamisega meie sellele

lõppsihile märksa lähemale oleme jõudnud. Võib arvata, et 6 kuu, hiljemalt ühe aasta jooksul meie selle eesmärgi saavutamise. Rööbiti sellele, kuidas ekspord areneb ja meie valuuta nõudmisi rahuldada suudame, võime ka järkjärgult asuda keelutollide kaotamisele ja ebamääraselt kõrgete kaitsetollide alandamisele. Eesti krooni madalamale tasemele asetamine toob enesega küll kaasa ajutiselt väikest elukalliduse tõusu, kuid märksa vähemal määral, kui rahaväering langeb. Ühtlasi annab ta aga tarvilise soodustuse põllumajanduse ja tööstuse ekspordi arendamiseks, mille tagajärjel on võimalik vabamalt kaupu välismaalt osta ja ühtlasi tolle alandada, mis omakord elumaksumuse taset alandab.

Asjatundjate seisukohti meie majanduslikust seisukorrast.

Asjatundjate nõupidamisel 13. ja 15. juunil k. a. hra Majanduseministri P. Kurvitsa juures, milledest osa võtsid h-rad M. Pung, J. Hünerson, T. Pool, E. Sulg, P. Öpik, A. Tofer ning referentidena J. Vaabel ja J. Janusson, oli arutusel meie era- ja riigimajanduse praegune seisukord. Tutvuneti majanduse seisukorrast ülevaadet andvate Majanduseministeeriumi ja Riigi statistika keskbüroo poolt esitatud materjalidega meie põllumajanduse, tööstuse, kaubanduse, rahanduse, riigimajanduse ja teiste majanduseilmuvuste kohta. Kuulati ära ülevaade majanduse seisukorra arengust välismaal tööstuse ja põllumajanduse seisukorrast ja hindade kujunemisest eraldi madala- ja püsivavaluutaga maades. Kuulati ära Vabrikantide ühisuse esimehe M. Lutheri ettekanne meie eksporttööstuse seisukorrast.

Asjatundjate nõupidamine meie majanduse seisukorra kohta võttis vastu järgmised seisukohad:

Meie majanduselus sündinud tagasiminekut ei saa panna kõiges ulatuses ülemaailmliku majanduskriisi arvele, vaid suurel määral on see põhjustatud meie majanduse organisatsiooni puudustest ja senist majandusepoliitilist suuna määravaist tõekspidamisist, millised tulevad võtta põhjalikule ümberhindamisele.

Rahvamajanduse elustamiseks rakendatavad abinõud peavad olema juhitud ülesandest — suurendada rahvamajanduslikku läbikäiku, vastupidiselt seni kestnud majandusliku tegevuse koondamisele.

Eramajanduse ning ühes sellega ka riigimajanduse seisukorra kergenduseks tuleb luua olukord, mis eksportkaupade tootmist enam soodustab ja lubab vähendada kaubavahetuse kitsendusi, sest praeguses olukorras pole mõeldav ühepoolse eksportkaubanduse arendamine teiste maade arvel. See eeldab ka tollisüsteemi revideerimisele võtmist tollide järkjärgulise alanamise mõttes.

Kujunenud olukord, mil majanduslikkude väärtuste hinnangu alus — legaalsete abinõudega kullaalusel hoitav rahavääring — tõuseb ja saaduste hinnad järjest alla surub, suurendades tootmist koormavate vahetalitusekulude osa hinnas ja vähendades produtseerija poolt saadavat hinda, viib paratamatult majandusliku läbikäigu järjest suurenevale koondumisele. Ühes sellega aga järjest kitsenevad rahva tööjõu mahutuse võimalused, mis ei tööta suurenevat viletsust mitte ainult laialdastele rahvakihtidele, vaid tõsiselt hädaohtu kogu riigile, järjest suurendades tasakaalutust era- kui ka riigimajanduses.

Majanduslikkude väärtuste hinnangu alus — rahavääring tuleb lasta madalamale tasemele riikide eeskujul, kelledega meil ekspordi alal tihedamad sidemed ning ühes sellega ka suurem majanduslik sõltuvus. Praegune olukord, mil meie eksportalad peavad võistlema madala valuuta maadega, kus kauba omahinna ja turuhinna vahe palju soodsam, ei ole lahendatav ekspordi premeerimisega siseturu arvel, sest ühes sellega hoitakse tootmiskulud kõrgel,

mis eksportalasid rohkem nõrgestab, kui premeerimisega neid suudetakse toetada. Peale selle premeerimiseks mõjuvas ulatuses ei ole ressursse ning majanduse koonduva läbikäigu juures neid pole ka võimalik soetada.

Rahavääringu allalaskmine madalamale tasemele arvestades meie majanduse struktuuri ja erinevustega, oleks praeguses olukorras kõige mõjuvaks abinõuks majandusliku tegevuse elustamisel.

Eksporditootmisalade aktiivsus tõuseks, nende võistlusvõime maailmaturul suureneks. Soodustus-effekt oleks suurem ja ühtlasem, kui seda saavutatakse praeguste soodustustega varjatud devalvatsiooni arvel.

Ühes ekspordi elustumisega oleks sissevedu loomulikumat pidurdatud, mis soodsalt mõjuks väliskaubanduse kui ka üldisele maksubilansile.

Suureneks rahvamajanduse üldine rahaline läbikäik, mis aitaks tasakaalustada era- kui ka riigimajandust. Riigi sissetulekud laekuksid enam, kui selle tagajärjel suureneks väljaminekud.

Hindade tase siseturul tõuseks, kuid kaugeltki mitte määral, mil rahaväärtus langeks. Samuti poleks elumaksumuse tõus nii suur, kui kursi langus. See ei suruks siseturul elatistandardi mitte tunduvalt alla. Väljaveo tootmisalade elustumine õige tunduvalt kompenseeriks palgaliste reaalteenistuse väikest langust palkade suureneva üldsumma arvel. Vahetatitusekulude osasuurus väheneks.

Rahvamajandusliku läbikäigu suurenemisega meie pangandus terveneks ja krediit pääseks uuesti liikvele.

Selle tagajärjel hoisummade ning üldiselt väljalaenatud summade näilik reaolväärtuse langus kompenseeruks nende katteväärtuse tõusuga, kuna majanduse koondumise protsessi edasi kestes suur osa neist paratamatult tuleks kustutada.

Senise rahanduspoliitika jätkamisel oleksime sunnitud kitsenduste võrku vahest veelgi tihendama, kuid selle tagajärjel veelgi enam halvame oma majandusalade tegevust ning jõuame olukorrani, millal seniste seisukohtade revideerimine osutub ikkagi paratatuks.

Riigimajanduse seniste puudujääkide katmine ei peaks sündima jooksvate kulude edaspidise liigse vähendamise teel ega inflatsiooniliste abinõudega. Need tuleks katta pikema aja jooksul vabade sisekapitalide mobiliseerimise teel.

Tallinn, 16. juunil 1933.

P. Öpik

A. Tofer

E. Sulg

T. Pool

M. Pung

J. Hünerson

A

8689

i30857107